

Přítomnost

ROČNÍK XVI.

V PRAZE 9. SRPNA 1939

ZA K 2.—

Irsko v boji

PAVEL HOFMAN

Chemie ve světové válce

WALTER GREILING

Jugoslávská federace

Vrchní velitel dohody

O mladých a o morálce provisoria LUMÍR ČIVRNÝ

Universitní a vědecká čtvrt v Praze OTTO JIROVEC

Týdenní přehled — Organise a duch — Přeměny — O nová jména

Podivné zábavičky — Konec okružních lístků — Nesnáze s moderním uměním

MUDr. ZDENKA NEDVĚDOVÁ-NEJEDLÁ

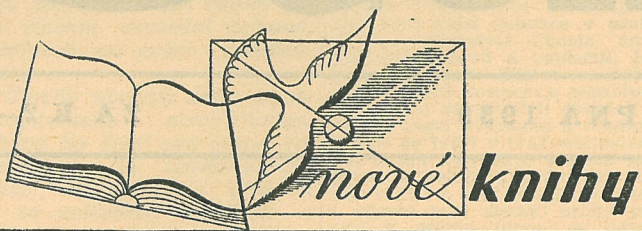
odb. dětská lékařka. **PODOLÍ, PANKRÁČKÁ 14** (stanice elektr. dráhy za Podol. sanatoriem). Ord. 9-10 a 2-4. Tel. 441-77.

MUDr. ANTONÍN NEUMANN

odborný lékař nemocí pohlavních, kožních a kosmetiky **PRAHA II., Na Zbořenci 24** — třetí dům od Karlova náměstí. Ordinuje celý den. V neděli a ve svátek dopoledne. Telefon 41.728.

Pro plastickou chirurgii **Dr. RUDOLF SLUNEČKO** ord. 3-4 (a podle úmluvy). Telefon 393-79. **PRAHA II., VODIČKOVA 15** (Hlávčův palác).

MUDr. STANISLAV TUMPACH odborný lékař pro chirurgii a urologii. **PRAHA XII., Fochova 84** (Nám. krále Jiřího). Ord. 15-17. Tel. 512-86, byt: 513-38.

ŽIVÁ SLOVA IN. ARNOŠTA BLÁHY. Sborník k jeho šedesátinám 1879-1939, sestavil Leon. Boček. 20x15 cm, 108 str., brož. K 14.—

FIEDLEROVÁ BOHUMILA, Poměr dnešního člověka k dějinám, 24x14, 36 str., brož. K 12.—

KOCOUREK FRANTA, O slávě živého slova — Zdravice Moravě — Jaro 1939. Tři rozhlasové projevy. 22x15½, 44 str. brož. K 10.—

VALENTA EDVARD, Lidé, které jsem potkal cestou, 22x14, 181 str., brož. K 20.—, váz. K 32.—

WAGNER-ZELLHOFF-KYZLINK, Národní hospodářství. Kniha, která dává odpověď na otázku: Kam směřuje dnešní hospodářský vývoj? 21x13, 288 str., brož. 28.—, váz. 38.—

F. Topič

knihkupectví, Praha I., Národní třída 11

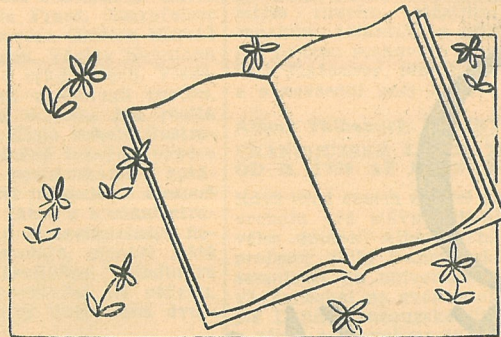
VAŠ VKUS I NÁROKY USPOKOJÍ

OBUV PRO VYŠŠÍ NÁROKY

FERRY GRAUMANN

PRAHA I., PŘÍKOPY, schodiště A.

Tel. 315-28.

Výběr letní četby z nejlepších původních románů

K. M. Čapek-Chod: **JINDROVÉ**
36 K. Váz. 48 K

Čapek Josef: **STÍN KAPRADINY.**
24 K. Váz. 34 K

Čapek Karel: **KRAKATIT.** 35 K. Váz. 45 K
Hora Josef: **DECH NA SKLE.**

25 K. Váz. 35 K

Neumann St. K.: **ZLATÝ OBLAK.**
39 K. Váz. 49 K

Poláček Karel: **HLAVNÍ PŘELÍČENÍ.**
32 K. Váz. 44 K

Pujmanová Marie:
LIDÉ NA KŘÍŽOVATCE. 35 K. Váz. 47 K

Řezáč Václav: **SLEPÁ ULIČKA.**
35 K. Váz. 47 K

Scheinpflugová Olga: **KLÍČ OD DOMU.**
28 K. Váz. 40 K

Šrámek Fráňa: **TĚLO.** 35 K. Váz. 47 K
Tilschová Marie: **ALMA MATER.**

35 K. Váz. 47 K

Dodá každý knihkupec! • FR. BOROVÝ

Používejte aktivního uhlí

OSTACOL!

Vyrábí Spolek pro chemickou a hutní výrobu, Praha

OBSAH PŘÍTOMNOSTI č. 31.: Jan Albert: Od „slavného praporu“ k „fajfce tabáku“. — Ladislav Machýček: Dejte pozor, konsulové...! — Nové tajnosti Kremlu. — V. Strnad: Jména pražských ulic. — Jan Frank: Bydlení a střecha nad hlavou. — J. Daniel Chamier: Vzpomínka na Viléma II. — Mezi Anglií a Amerikou. — Britská politika v Číně. — I. R. A. — Národní soud. — Úvaha o právnících. — Zakázat noviny v kavárnách? — „Ubozí a holí“.

Přítomnost

řídí **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE I., NÁRODNÍ TRÍDA 11.

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622 • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok K 100.—, na půl roku K 50.—, na čtvrt roku K 25.—, jednotlivá čísla K 2.—. Pour la France et ses Colonies Frs 2.50. • Dohléd. pošt. úřad Praha 25. • Odpovědný redaktor Zdeněk Richter. **TISKEM ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA 62.**

Irsko v boji

Zač teď vlastně bojuje Irsko? Až do nedávna jsme byli zvyklí vidět je bojovat za svobodu, za její větší nebo menší míru, podle toho, kdo všechno se vložil do staletého odboje proti Anglii. Dnes je však Eire svobodno, má svoji republiku, která jen z vlastní vůle a do odvolání zůstává ve volném rámci Britské říše, jejímuž králi vypověděla poslušnost — věru, dnešní Irsko se mnohem oprávněněji nazývá svobodným státem než leckterá země na evropské pevnině. Odbojný O'Connell má pomník na nejkrásnějším místě Dublinu, vášnivý a nešťastný Parnell je oslavován filmem, rebel Wolfe Tone je ctěn jako národní hrdina: všichni bojovníci za irskou svobodu mohou už od několika let klidně spát ve svých hrobech na bojištích nebo popravištích... a irská republikánská armáda vrhla letos snad už tolik pum, co Repeal, Sinn Fein a Black-and-Tans dohromady za celou dobu jejich někdejší působnosti.

Britský parlament odhlasoval teď proti IRA mimořádný zákon; ale Valerova vláda vydala proti ní už dva zákony. Arcibiskup canterburský horlil proti metodám jejich „vojáků“; ale irští biskupové zakázali jim poskytovat svátost posledního pomazání. Londýnská policie vlídně přihlížela k irským demonstracím na oslavu Wolfea Tonea v Hyde Parku; ale dublinská policie provedla při téže příležitosti několik zatčení za srážek s demonstranty na ulicích hlavního města Svobodného státu! Už z toho je snad dost jasno, že naše úvodní otázka nebyla správně formulována. Dnes nebojuje I r s k o , nýbrž I R A ; je tedy třeba se tázat: jak, zač a proč bojuje tato tajná organizace, kdo v ní stojí proti komu.

Jak bojuje IRA.

Začalo to jako řádné vypovězení války ultimatem, podaným dne 12. ledna t. r. příslušnému britskému ministru, lordu Halifaxovi. Ultimatum žádalo, aby všechno britské vojsko bylo do čtyř dnů odvoláno a staženo ze severního Irsku; jinak že by po vypršení lhůty vypravila IRA do Anglie svůj „expediční sbor“. Lord Halifax nepomýšlel v tomto případě na kapitulaci a Mr. Chamberlain nedostal chuť cestovat; uvědomili prostě o celé věci Scotland Yard.

17. ledna vybuchly první pumy u elektrických transformátorů, do konce měsíce byl tu už první mrtvý, nahoře v Manchesteru. Následovaly dva veliké výbuchy na nádražích londýnské podzemní dráhy a množství drobnějších útoků na obchody a kanceláře. Koncem června došlo k celé serii výbuchů v elegantních čtvrtích londýnského West Endu, kde IRA tímto způsobem protestovala proti — vypovězení několika svých členů z Irsku Valerovou vládou: Angličané se s podivem ptali, proč mají oni pykat za činy irských státníků? Jedné červencové soboty byly Picadilly, Oxford Circus a Park Lane pořádně pocuchány irskými pumami, a v neděli nato mohly tudý klidně táhnout irské demonstrace se standartami „Propustte naše vězně!“

Ministr vnitra sir Samuel Hoare vypočetl celkem 127 teroristických činů, spáchaných IRA v Anglii do 25. července, při nichž byla jedna osoba zabita a 56 zraněno. A jen co domluvil svoji řeč, přibyla druhá zavražděná oběť s patnácti raněnými z londýnské stanice King's Cross, kde pak detektivové Scotland Yardu sledovali stopu podezřelého „muže v širáku“; téhož dne byl proveden podobný útok na stejně známou Victoria Station. Současně nalezena puma na mostě přes Temži a ve vnitřním městě přeřezány dráty u šesti telefonních budek. V Liverpoolu objevena puma v kanalisaci pod neživější ulicí; jinde učiněny stejné objevy v tramvajích, v trafikách, v sadech. V Birkenheadu přinesla žena do doků balíček: „To je svačina pro Paddyho Regana!“ Za chvíli však slyšel překvapený dozorce Iron „svačinu“ tikat jako hodiny a mohl v ní ještě včas najít pekelný stroj, nařízený na dobu, kdy dělníci z doků obědvají. Detektiv Evans pozoroval Mrs Woodsovou, jak v podzemní dráze předává jakýsi balíček paní Convayové; sledoval ji do jejího hotelového bytu a tam nalezl v balíčku pumu, ve skříni 44 kusů gelignitu a 16 sáčků střelného prachu. „Měl jste štěstí — řekla mu paní Convayová — za hodinu by to bylo dalo hezkou ránu...“ V zásuvce kredence byl oběžník IRA: Politika a ústava IRA, přijatá generálním shromážděním armády v březnu 1933 — ano, už v březnu 1933. „Nestačí — praví se v něm na straně 3 — organisovati ozbrojenou avantgardu, je třeba též zajistiti, aby myšlení lidu bylo řízeno revolučním směrem.“

V červenci se dostal do rukou policie i mnohem novější tajný dokument IRA, její „Plán S“. Obsahuje pokyny k rozšíření propagandy a k přípravám pro zahájení „rozhodné“ akce v říjnu nebo v listopadu, kdy bude dříve soumrak.

Zač bojuje IRA.

Cílem bojující IRA je s j e d n o c e n í I r s k a . Proto žádala ve svém ultimatu odvolání britského vojska ze šesti severních hrabství Ulsteru: potom by už bylo lehké provést jeho okupaci a připojení k ostatní zemi, jemuž se Ulster tak dlouho vzpírá.

Neboť napětí mezi irským severem a jihem se nedatuje od včerejška, je staré už dva tisíce let. Jako ve Spojených státech nebo v Itálii má na něm první vinu příroda sama. Na jihu (přesněji: jihozápadě) ostrova roste vavříin a kvete oranžovník, na severu (přesněji severovýchodě) se daří sotva oves a brambory; na jihu se žije jako ve Španělsku, na severu jako ve Skandinavii. Už v pohanských dobách byl jih domovem lehkomyšlných básníků, sever obydlím přísných učitelů a zákonodárců. Dějiny stupňovaly napětí tím, že nechaly sever propadnout anglické a skotské koloniaci: odtud pak mohli protestantští lordi ovládat katolické farmáře. Civilisace dovršila dílo industrialisací severu, zatím co ostatek ostrova zůstal zemědělský.

Od té doby váže sever k Anglii trojí pouto: stejná krev, stejné náboženství a stejné zájmy obchodu a průmyslu. A každému z těchto pout odpovídá na druhé

straně jeden rozpor severu a jihu: rasový, náboženský a kulturní. Lze proto pochopit, že odtud, ze severních hrabství Ulsteru, vycházel vždy nejrozhodnější odpor proti odtržení Irsku od Anglie. Ulster se postavil proti Gladstonovým návrhům Home rule a připravoval se k občanské válce, když Asquith prosazoval podobné zákony v letech 1912—13. Výbuchu občanské války v Irsku zabránil tehdy jen výbuch války světové.

Už v jejich prvních dvou letech šířila propaganda po Irsku přesvědčení, že bude dost půdy pro každého a že nikdo nebude muset platit daně, bude-li Anglie ve válce poražena. Velikonoční povstání roku 1916 mělo také přispět k dosažení tohoto cíle. Loď „Aud“ vezla povstalcům zbraně — byla však na moři lapena Angličany; ponorka vezla povstalcům jejich vůdce, sira Rogera Casementa — avšak Angličané ho chytili a zastřelili. Povstání bylo tehdy snadno potřeeno... po pěti letech propuklo znovu větší silou v t. zv. „anglo-irské válce“, jež skončila v prosinci 1921 uzavřením smírné dohody. Na základech jí položených bylo později utvořeno Eire, dnešní svobodná irská republika, k níž patří celý ostrov — kromě šesti ulsterských hrabství na severu.

A nyní bojuje IRA za sjednocení celého Irsku pod jeho republikánskou vládou.

Jak to vidí a cítí Irové. Jejich vlast dostala od samé přírody pevné hranice, jen moře smí tvořit mez irské svobody. Co jim má být po tom, že skotští přivandrovalci na severu se chtějí pro sebe dovolávat principu o seburčení národů? Spravedlnost k Ulsteru, který tak dlouho neznal spravedlnosti k jihu? Ne — Irsko musí být sjednoceno ve svých přirozených hranicích!

Lidé z Ulsteru to ovšem vidí jinak. Oni dovedli ze své části země udělat nejvyspělejší kus Irsku: proč by měli zničit toto dílo staletí tím, že by přetrhali svoje hospodářské svazky s bohatou Anglií a nahradili je pochybným soužitím s chudým, zaostalým jihem ostrova? Mají k němu všechny antipatie kultivovanějšího národa k národu málo gramotnému: proč by mu měli svěřit svůj další osud, jako menšina, která se od většiny může nadívat jen toho, že bude soustavně znásilňována reakčním duchem jižního zákonodárství? A co se týče principů, je sever přesvědčen, že seburčovací právo není horší zásadou než přirozenost hranic.

Angličané v říši by se konečně mohli dovolávat třetí, dosti běžné zásady: nutnosti, diktovaných životním prostorem. Dělalí to opravdu? Slovy ne, jejich politika nějak pohrdá prostředky takové propagandy, jejich činy však dozajista směřují k tomu cíli. Ani se tomu nelze divit. Irsko by se vskutku mohlo stát válečným letištěm cizích mocností a operační základnou cizích loďstev proti Anglii, kdyby je britské síly neměly v případě války zcela ve své moci. Odtud dosáhne letadlo kteroukoli průmyslovou oblast Spojeného království ve zlomku hodiny a pro ponorku trvá nejkratší cesta od irských břehů k anglickým sotva dvě hodiny. Proto je pro Velkou Británii věcí životní důležitosti mítí v Ulsteru posádky dosti silné, aby mohly včas samy provést nezbytné protipatření v případě evropského konfliktu: okupaci celého ostrova. Nemohou tedy sympatizovat s heslem sjednocení Irsku, jehož uskutečnění by je zbavilo jejich operační základny a postavilo před nebezpečné vyhlídky. A tak podporují i tentokrát sever proti jihu.

Proč bojuje IRA?

Mezi otázkou „zač“ a „proč“ je rozdíl v přízvuku aktuálnosti. Boj za sjednocení Irsku patří k těm zápasům, jimž se s jakousi oblibou říká „odvěké“; právě proto je třeba se zeptat, jaké příčiny způsobily, že ve své nejnovější formě vypukl zrovna nyní. Ukáže se pak, že jsou toho příčiny jednak vnitřní, jednak vnější.

Vnitřní příčiny rostou z nynějších obtíží irské republiky, na jejichž řešení má IRA docela jiné názory než de Valera a jeho vláda.

De Valera se musí starat, aby jeho národ nezahynul na svoji svobodu: v tomto směru prodělává teď Irsko trpké zkušenosti, jaké v poslední době zažívá i jiný osamostatněný národ. Chudé Irsko, z něhož se za posledních sto let vystěhovalo plných šedesát procent všeho obyvatelstva, ztratilo hospodářsky mnoho svým odtržením od Anglie i odloučením od svých průmyslových severních hrabství — jak teď vyrovnat ztráty? Valerova vláda má na to dva starobylé recepty, které mají jednu společnou vadu, že jsou v Irsku oba stejně nepopulární. Prvním z nich je uzavření výhodnější obchodní smlouvy s Anglií, a de Valera o ní právě vyjednává s Chamberlainem. Druhým je — to už je běh tohoto světa — zvýšení daní; po této cestě Valerova vláda jde už po nějakou dobu k větším příjmům a k menší oblibě.

IRA je v nejostřejší opozici proti oběma těmto metodám. Lepší obchodní smlouvu s Anglií? Nejlepší smlouva s ní je vůbec žádná smlouva! Irský národ se neprodá za mísu čočovice. A vyšší daně? To teprve ne, žádně daně vůbec, jak to už hlásala propaganda Sinn Feinu před pětadvaceti lety.

To by byly záporné stránky politiky IRA; její pozitivní tendence jsou zase v nejlepší shodě s jejím základním programem irského sjednocení. V jejím poněkud neskrupulosním pojetí by mohlo připojení Ulsteru k ostatnímu Eire rázem rozřešit všechny vnitřní obtíže chudé republiky: Ulster je přece bohatý a Ulsterští jsou lidmi jiné, nekeltské rasy — co by tedy bylo jednoduššího než pořádně a z gruntu keltisovat Ulster? Státu by to naplnilo prázdné pokladny, zaměstnancům by se mohla dát drahotní výpomoc a na plovárnách by se mohlo snížit vstupné. Daně by se nezvyšovaly, zvyšoval by se jen počet pokladničních poukázek. Ó, pak by bylo rozkoší v Irsku žít... a ne-li zrovna žít, tedy jistě vládnout.

Posice Valerovy vlády proti opozici tohoto druhu je dosti nesnadná. Ukázaly jí to naposledy velmi názorně doplňovací volby v její dosavadní baště Jižní Dublin město; počet jejich hlasů tu klesl s loňských 30.768 na pouhých 20.059 při všeobecném nezájmu voličstva, které zase jednou věří spíše v radikálnější prostředky, než je hlasovací lístek. Za takových okolností nepřekvapuje, že vládní senátor Desmond Fitzgerald prohlásil v těchto dnech dopisovateli pařížského listu: „Můžeme pohlížet na činy teroristů s odmítáním a nesouhlasem, nemůžeme však na ně pohlížet s odporem a hrůzou. Nesmíte zapomínat, že my všichni jsme byli popravováni Angličany.“

V tom už je zase vzpomínka na nešťastný rok 1916, kdy také Desmond Fitzgerald byl mezi popravenými povstalcí — jen rány popravčí čety nebyly v jeho případě dost přesně mířeny.

Irsko je významně položený ostrov. Pokud tedy jde o nynější teroristické akce IRA, má zajisté pravdu

italský list *Te vere*: „Anglie — napsal minulého týdne — si konečně musí uvědomit, že má nepřítele ve svém vlastním týlu.“

Prevention of Violence Bill, právě vydaný mimořádný zákon proti IRA a jeho ostré provádění Scotland Yardem se zdá nasvědčovat tomu, že Anglie si to konečně opravdu uvědomuje. *Pavel Hofman.*

týdenní přehled

Jak řešit jazykovou otázku v Protektorátu?

Dnes se schyluje i k řešení t. zv. jazykové otázky v novém našem státoprávním útvaru. S německé strany bylo v minulých dnech na řešení této otázky veřejně naléháno a bylo zejména důrazně vysloveno mínění, že by se měla projevit iniciativa na straně české... Česká veřejnost může být jista, že nikdo z vedoucích mužů českého národa nepřijde v této otázce nikdy za mez, která by zadala našemu národnímu důstojenství, cti a celé budoucnosti našeho svěbytného života. Je nemyšlitelné, abychom se v revisi některých stanovisek vraceli tak daleko, že bychom se zřekli dokonce i postavení, které měl český jazyk a český národ před celými desetiletími za režimu rakouského. Již před čtvrt rokem (26. dubna) bylo tu navrhováno, abychom vyšli z požadavků *Sudetendeutsche Partei*.

Bývalá československá vláda předložila před rokem sudetským Němcům řadu návrhů, označovaných obecně jako „národnostní statut“. SdP vydala je tehdy v souborné publikaci: — „Das Nationalitätenstatut — eine Lösung des Nationalitätenproblems?“ — (t. j. Národnostní statut — řešení národnostního problému?). Publikace vyšla v nakladatelství Karl H. Frank (Karlovy Vary — Lipsko), a to ve dvou dílech, z nichž druhý je kritikou a odmítnutím tehdejších národnostních a jazykových návrhů bývalé československé vlády.

Spatřuji v této kritice a v návrzích tam naopak obsažených solidní východisko k řešení celého problému. Je to práce důkladná a pozoruhodná. Žádá zejména důslednou ochranu národní příslušnosti, trestnost každého pokusu o odnárodňování, přesné zjištění národnosti každého občana a založení národnostního katastru, který by odstranil všechny spory o národní příslušnost. Žádá úplnou a vstřícnou rovnost před zákonem, zaručenou proti každému zneužití atd., atd., prostě všechno, čeho je třeba k plnému a svobodnému národnímu životu a všechno, co by sloužilo k odstranění ohniska neklidu v poměru česko-německém ve střední Evropě. Řekli jsme, že se nevyhýbáme povinnosti k iniciativě a že se jí na české straně chceme chopit. Jak a jakými však návrhy? Jakými hledisky a s jakými myšlenkovými předpoklady? Naším míněním je, že tato hlediska a předpoklady jsou dány požadavky bývalé Sudetoněmecké strany. Chceme dokonce věřit, že to Němci přivítají, tak aby už jednou opravdu odpadly ty neustálé výtky, že se nechceme ničemu z nových situací naučit a že zůstáváme hlubi a slepi k změnám poměrů. Že to přivítají konečně i jako příležitost k uplatnění oněch svých stanovisek v novém státoprávním útvaru, i když v něm zbylo jen malé procento Němců. Je přece jasné, že nemůže být nepřijatelné to, co ještě nedávno bylo naléhavě nutné, že nebude černé, co bylo včera bílé, a špatné to, co bylo dobré, správné a spravedlivé. Německé návrhy nesly se zejména k odstranění onoho trpkého a neudržitelného stavu, jemuž Němci dali výstižný název „Seelenfang“, t. j. lapání duší. Všechny německé návrhy vycházely z přesvědčení, že ochrana příslušníka každé národnosti před tímto lapáním duší je krajně naléhavá, neboť v onom lapání je „neustálý pramen těžkých národních sporů a stížností a stálý boj o národní příslušnost státních občanů“. Je to svatá pravda a domníváme se, že pro každou budoucnost musí být za základ každé úpravy dáno odsouzení každého lapačství duší, a to těmito čtyřmi základními hesly Sudetoněmecké strany, která prohlásila, že takový „Seelenfang“ může jen tím být odstraněn, když —

a) národní příslušnost státních občanů a jejich potomků je jednoznačně a veřejně určena,

b) když bude umožněno mít národní příslušnost jednotlivých státních občanů kdykoliv tak v evidenci, tak aby všechny otázky, v nichž hraje roli národní příslušnost, mohly být ihned a za veřejné kontroly rozhodnuty,

c) když příslušní zástupci národů a národních skupin budou moci kdykoliv zakročiti ve prospěch s národní příslušností spojených práv svých příslušníků, a konečně

d) když národům a národním skupinám bude zaručena bezpečnost jejich osobního stavu a tím také poskytnuta základa pro uplatnění a vykonávání kolektivních národnostních práv (na příklad samospráva ve školství a vzdělávání na osobním základě).

Domníváme se, že nelze mít naprosto nic proti tomu, aby se při budoucím řešení vyšlo z těchto rozumných a spravedlivých stanovisek. Němci odmítli čechisaci a my odmítáme germanisaci. A všichni bychom se mohli shodnout ve společném mínění, že jsou věci, které nemožou mít dlouhého trvání, jsou-li postaveny na násilí a nepoctivosti, která nechce něco nejen pevnějšího, ale i lepšího a spravedlivějšího.

Karel Kut v „Poledním listě“.

Nepříznivý vliv incidentů.

Češi, kteří bez snění dovedou klást vedle sebe skutečnosti a podle nich vyvozovat logické závěry, pamatují se na kladenský případ. Padl zrovna do týdne, ve kterém jednalo se o důležité věci povahy národní i politické. České národní hnutí, které mělo na programu právě ony důležité věci celonárodní významu, musilo najednou obrátiti všechen svůj zřetel na Kladensko. Důsledky jsou známy. Kladenským případem bylo zmařeno hodně dobrých věcí celonárodního významu. Také na jiných incidentech, vyvolaných nerozumnými jedinci (Mnichovo Hradiště), mohli bychom dokázat, že vyvolané incidenty poškozují na konec jen českou věc.

Národní hnutí české považovalo už tenkrát vydati do řad českého národa naléhavou výzvu, aby chladný rozum chlapců držel na uzdě nervy a city za každých okolností. V Jaroměři považoval městský úřad za potřebné vydati v těchto dnech veřejně vyhlášky, kterými oznamuje, jak někteří jedinci, kteří zničili nebo poškodili dvojjazyčné uliční tabulky, škodí přímo poplatnictvu a svému městu, které musí pořizovat nové tabulky.

V Nymburce v železničních dílnách byly spáchány dvě urážky Němců a krajské vedení NSDAP vyslalo z Prahy komisi, která případ vyšetří. Na stanici Sadské byla napadena žena německého dopravního úředníka, soudní vyšetřování proti Čechu bylo zahájeno. — Národní hnutí české přísně odsuzuje jakékoliv vyvolávání incidentů. Dnes je potřeba uvědoměle kázně každého příslušníka českého národa. — Hájit národní zájmy přísluší v každém případě českému národnímu hnutí; povolaným mužům do Výboru Národního souručenství a vládě, nikoliv jedincům. Děje se tak cestami přímými, ve dne a nikoliv v noci. V čele stojí přece čeští muži, kteří snad dovedou jednat přímo, rovně a česky. Každý svévolný incident oslabuje jejich práci. Kdo pozorně čte zprávy o jednání Výboru pracovních komisí N. S. a české vlády, ten ví, že i v příštích dnech bude rozhodováno o několika významných a důležitých věcech celonárodního významu. Vláda oznámila, že jednala o nutné změně jazykových nařízení. Rovněž o pracovní povinnosti. Také Výbor Národního souručenství a zvláště jeho komise jednala o naléhavosti úpravy jazykové otázky, tolik zdůrazňované s německé strany, pak o židovské otázce a jiných, důležitých věcech.

Říkáme českým lidem otevřeně, že podobné incidenty, jako oznamuje německý tisk z Nymburka, Oseka a z Jaroměře, snadno by mohly znovu těžce poškodit celonárodní zájmy, při rozhodování o těchto otázkách. (*Č. Ježek ve „Venkově“.*)

Národní soud.

Za dvacet uplynulých let bylo ve veřejném životě učiněno opravdu víc než dost, aby plevel podezírání a ne důvěry se náležitě rozbujel. Z dědictví mnoha hříchů je tento hřích největší, protože i teď z něho čerpají lidé, kteří — i když česky mluví a česky pší — česky necítí, a kteří pod záminkou obrody šíří jed ne důvěry, nečinice rozdílu mezi vinníky a nevinnými, mezi vinou skutečnou a domnělou.

Proto je včasnym opatrením rozhodnutí štátného prezidenta — dalo k nemu popud Národný súročenství — aby byla provedena revize jmění osob činných v politickém a veřejném životě. Byl zřízen Národní soud, sestávající z právníků, nikoliv z politiků, který prozkoumá, zda a které osoby veřejně činné v době od října 1918 do července 1939 se provinily tím, že se obohatily z titulu svých veřejných a politických funkcí.

V rozhodnutí o zřízení Národního soudu je velká hodnota mravní. Především v tom, že je tu zřetelně dáno najevo, že vše bude zjištěno, vše bude přezkoušeno, všechno spravedlivě rozsouzeno — a kde bude nalezena vina, tam nebude nic před veřejností skryto. A také v tom je velká cena tohoto opatření, že každý má možnost, aby místo našeptávání sdělil na pravou adresu skutečnosti, o které svoje tvrzení opírá — ovšem jako muž, který za svým tvrzením také důsledně stojí. Kdo tak neučiní, bude vždy se svými pozdějšími náznaky každým poctivým Čechem odmítán jako škůdce, jako člověk zlé vůle, pracující proti zájmům národa.

Jistě není úkolem příjemným, prohlížeti hromadně kapsy vinným stejně jako nevinným. Ale toto opatření muselo být učiněno povšechně, aby vítr pravdy rozptýlil otravné ovzduší paušálního obviňování a aby se v českém ovzduší lépe dýchalo. Není k necti, jestliže v tom směru činíme, co neúčinné ještě žádný jiný národ. Chceme přece zjistiti pravdu a oddělit ji od smyšlenek a klepaření — a v tom je obnova i posila důvěry, tedy statků dnes nejdůležitějších.

(Jos. Friedl, v „Národních listech“.)

Novinář odpovídá šéfu propagandy.

Jak těžko se dnes pracuje novinářům, vysvětluje politický redaktor „Slováka“ slovenské veřejnosti. Z jeho článku může mít užitek i naše veřejnost. Redaktor „Slováka“ navazuje na kritiku šéfa propagandy Macha, že není tuze spokojen se slovenskými novinami. Redaktor „Slováka“ se hájí, že úroveň novin je závislá od úrovně politiky, a píše:

U nás se vžil zvyk, že bude nejlépe, když se národ doví na shromážděních o podrobnostech slovenské politiky. Každou neděli poslouchá národ své ministry, poslance a velitele. Ale co nového znamenají tyto řeči po stránce obsahové a formální? Týdny se opakuje totéž, jen snad hlas řečníkův je jednou čistší a po druhé chraptivější. Výjimky se ztrácejí v moři průměrnosti. Dosud jsme nenašli způsob, jak z těchto na jedno kopyto dělaných řečí dát něco nového. Čtenářstvu, když je odvahou na zpráve něco mienit. Rozkaz je uverjiovat, a to se také dělá. Měl by přijít druhý rozkaz pro čtenáře, aby si podrobně všimáli věcí, které se pravidelně opakují. Většina lidí, kteří se dostali k novinám, má odvalu vidět věci, tak jak jsou. Od odvážného pohledu na situaci k napsání článku je dlouhá cesta úvah. Člověk musí hledat slova, jak by to pověděl, aby zůstal i vlk sytý i beran celý. Volá se po zdravé kritice, po novinářské iniciativě. Co by se asi stalo takovému odvážnému redaktorovi, který by poukázal na ceny obilí a žádal jejich zvýšení? Šéf propagandy dal novinám lekci. Pisatel nemůže si dovolit napsat, jak se má dělat propaganda, za to může pozvat šéfa propagandy dělat noviny. Od první do poslední strany, tedy nejen schůze. To by snad stačilo, aby se přišlo na chyby. Potom by ve vnitřní politice bylo více iniciativy a méně slov. Ani novináři nejsou spokojeni. Chybou je, že nemají prostředků věci napravovat.“

(„Venkov“)

Čeští fašisté žádají pomoc.

Židozedenářstvo bylo po všechn čas mezinárodní. Z mezinárodnosti žilo a získávalo na vlivu a síle. Když přetočily se větry politických proudů a ve světě bylo již jasně znát, že mezinárodní bolševismus reprezentovaný třetí a podporovaný druhou internacionálou začíná svoji věc ztrácet, tu židovství ihned obrátilo a z bývalých internacionálních bojů stali se obratem lidé přísného, ba fanatického národovectví. Bolševismus začíná hrát na národní strunu a tímto způsobem chce nalákat národy. Židovská mazanost je vidět i v tomto obratu. Před několika roky nacionalismus potírali a nyní tyto svatě, v srdcích všech národů hluboko zakoreněné myšlenky využívají k svému prospěchu. Jaká to drzost a jaká to špinavá mazanost. Takového obratu je skutečně schopna jen mezinárodní židozedenářská smečka, již není nic svatého, ani čestného. Je schopna však zase obrátit znovu, jakmile by měla pevnou půdu pod nohama a třeba i krvavě potlačít zase vše, co by smýšlelo a

dýchalo národně. Toto nebezpečí je nutno paralyzovat. Je to povinnost států fašistických jako států národních, podchytit a podpořit myšlenku národní u všech národů, kde mají vliv. Fašismus musí být v první řadě národovecký a potom může snad si potpět na trochu imperialismu, ale nikdy nesmí být imperialistickým na úkor myšlenek národoveckých. Zde je nebezpečí ztrát! Fašistické režimy musí vystupovat jako ochránci fašistických hnutí toho kterého národa a nesmí národovectví a národní rozvoj národů potlačovat, jinak toho zednáři využijí a potlačované národy získají na svoji stranu. Tak je to a ne jinak! S tímto chytráctvím židozedenářů je nutno počítat. Fašistické režimy budou silné, budou-li v národech — v každém národě — podporovat národovecky fašistické proudy. Budou slabé, nepochopí-li a nevyužijí-li pro sebe národoveckost národů, jak to dělají zednáři. Židozedenáři jsou ještě silní, mají zlato, mají suroviny a propaganda jejich je ohromná. Je jí třeba paralyzovat vhodnými opatřeními.

Jinak je tu i nebezpečí, že židozedenářstvo bude mít ještě nečekané úspěchy.

Vidíme jasně nebezpečí hrozící nám od židozedenářů a vidíme chyby, které se se strany fašistických států dělají tím, že nepodporují národoveckou a fašistickou myšlenku tak, jak podporována by být měla v zájmu národů a států fašistických. A hlavně v zájmu států fašistických. Vidíme, že fašistické státy jsou sice silné, že však židozedenáři nejsou slabí. K rozhodnému boji je třeba sbírat i všechny síly!! Tou silou je i zdravé národovectví každého národa. Ještě není vyhráno! Je předčasně výskat! Boj — ten rozhodný — teprve začíná. Toto nechť si uvědomí všichni, kteří rozhodují. (Z dopisu čtenáře „Poledního listu“)

Postavení Němců v Protektorátě do budoucnosti zabezpečeno.

Na veřejném projevu NSDAP v Německém domě v Královém Dvoře promluvil v sobotu večer místní vedoucí Dietrich o úkolech německé diaspory: Jest přímým spojením mezi Němci Velkoněmecka a říšskými občany německými v Čechách a na Moravě, ale také nejpovolanějším hlasatelem německého ducha a zástupcem německé moci vůči českému národu. Za dnešních poměrů stále ještě tu a tam Němci v Protektorátě stávají se obětí českého teroru nebo českého bojkotu a cítí důsledky pasivní resistance, vedené z této strany. Také Němci, žijící úplně ojedinele v české oblasti, mohou dnes nésti v sobě hrdé vědomí, že jako vojáci Vůdce stojí v boji a mohou být jisti ochranou a podporou Velkoněmecka. Postavení Němectva v Protektorátu bylo od základů a pro všechnu budoucnost zabezpečeno, k čemuž vytvořil Vůdce předpoklady. („Venkov“)

Židovská otázka.

Podle zprávy listu DNT. podala Česká arijská kulturní jednota pražské vládě návrh na řešení židovské otázky. Z návrhu uvádíme: Štátním občanem Protektorátu Čechy a Morava, je pouze příslušník české nebo jiné arijské krve, který není židem a který činy dokazuje, že je schopen věrně sloužit českému národu a jeho poslání v rámci Protektorátu a Velkoněmecké říše.

Ve vypočítávání toho, kdo je židem, je zajímavé, že za žida může být prohlášen také ten, kdo žije podle zásad židovské víry, stýká se společensky nebo jinak výhradně se židy, podporuje židovské snahy o potlačení arijské rasy a zvládnutí světa, zejména když je významným členem židovské neb židy ovládané lóže a provinil se těžce na svém národě nebo na arijské rase. (A-Zet)

Změna v rejstříku.

V obchodním rejstříku při krajském obchodním soudu bylo při firmě A-B, akc. filmové továrny a. s. v Praze, zapsána tato změna: Zapisuje se podle § 9 nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku ze dne 21. června 1939 správce Karl Schulz. Jeho zmocnění nahrazuje v tomto rámci každou zákonnou plnou moc. Veškerá oprávnění správní rady, dozorcí rady, prokuristů firmy i veškerých jiných zmocněnků se po dobu trvání správy zastavují. Správce je zmocněn ke všem soudním a mimosoudním oběhům a právním

jednáním, která vyžaduje další vedení podniku. Správce bude znamenati firmu tak, že k jejímu znění připojí svůj vlastnoručný podpis s dodatkem „Treuhand“.

Rychlé změny v českém filmu.

Úprava filmového podnikání pokračuje v posledních dnech zrychleným tempem. V Praze byl pro celý filmový obor zřízen arisační úřad, který důsledně vyřadí všechny nearijské osoby z filmového podnikání. Do půjčoven a biografů, v jejichž vedení se doposud uplatňovali nearijci, budou dosazení důvěrníci z příslušníků Protektorátu, pokud nebudou provedeny příslušné majetkové změny. Zatím byli jmenováni důvěrníci pro pražské kinematografy Adrie, Hvězda, Koruna a Maceška. Pokud jde o výrobu, bylo našim producentům svěřeno, aby se sami postarali o náležitou produkci českých filmů. Teprve kdyby na úkol nestačili, zasáhly by německé koncerny Tobis a Ufa. Tři ateliery, AB, Host a Foja naváží takovou spolupráci, aby náležitým usměrněním natáčení byly po celý rok všechny rovnoměrně zaměstnány a žádný den nezůstal nevyužit, k čemuž doposud docházelo v mrtvé sezoně. Jejich zaměstnanost se ovšem zvýší natáčením filmů německých. Filmový obchod bude přízpůsoben říšským poměrům, zejména pokud jde o dovoz. Počet zahraničních filmů bude u nás z důvodů šetření devis omezen. Uznává se ovšem potřeba zahraničních filmů poněkud vyšší než v Říši, která z velké části vystačuje vlastní výrobou a proto snad počet připuštěných zahraničních filmů bude u nás větší než v Německu. *(Hospodářský rozhled.)*

Tři až šest měsíců pro urážku říšské branné moci.

(DNB) Před krátkou dobou byl odsouzen bývalý poručík českého vojska pro veřejnou urážku říšské branné moci. Zatím projednával soud branné moci Čechy a Morava několik podobných případů a pachatelé byli odsouzeni podle toho, jak vážná byla urážka, do vězení na tři, čtyři a šest měsíců.

Zde se pije a nepolitisuje.

V některých hostincích, zejména v okrajových čtvrtích Prahy, objevily se tabulky s nápisem: „Zde se pije a nepolitisuje!“ *(„Polední list“)*

Upravuje se české prozatímní divadlo.

Školská správa Protektorátu Čechy a Morava najala, jak je známo již z předběžných zpráv, budovu bývalého divadla Variété v Karlíně, která se stane Prozatímním divadlem a bude podle dispozic od 5. září sloužit jako druhá státní scéna zejména činoherním, z části však i operním a baletním účelům Národního divadla.

Budova nebyla po dvacet let vůbec udržována. Již v listopadu 1938 vytkl Zemský úřad 33 těžkých závad. Divadlo vyhovovalo bezpečnosti a hygieně uboze, zvláště účinkující těmito poměry velmi trpěli. Do 22. srpna bude divadlo odevzdáno umělcům ke zkouškám. Do té doby musí být všechny závady zcela odstraněny. Vedení rozsáhlých úprav a oprav bylo svěřeno technickému správci Národního divadla Ing. arch. Jaroslavu Votvovi. Na všechny práce má 33 pracovních dnů, k tomu nedostatek pracovních sil a nedostatek vhodného materiálu. V budově pracuje denně 150 lidí ve dne v noci.

V hledišti nebude míst k stání. Z 1346 pohodlných sedadel bude značný počet těch, na které se bude platit nejnižší vstupné. Ze všech těchto míst bude jeviště, které je oproti jevišti Národního divadla, 20 metrů širokému, široké 28 metrů, dokonce vidět, divák na nejnadhlednějších místech uvidí 6 metrů výšky zadního prospektu, zatím co v Národním divadle vidí na galerii jen několik metrů za napovědní budkou. Tyto poměry budou odpovídati požadavkům, kladeným na moderní divadlo, t. j. větší šíři při menší výšce. Zmíněné přednosti padla v oběť část bývalých míst na galerii.

Jedním z předních požadavků, kterým musí divadlo vyhovovat, je dobrá akustika. Ing. Vott provedl v budově zkoušky spolu s RNDr. Ing. B. Slavíkem z české techniky, který má pro takové účely zcela jedinečný stroj. Bylo zjištěno, že i při prázdném hledišti má divadlo akustický účinek dokonalý. Proto bude tím spíše se všech míst dobře slyšet nyní, kdy budou postaveny jako odrazné stěny zadní stěny v ložích, až dosud otevřených, a budou zrušena postranní sedadla na galeriích, neboť do bočních oblouků kleneb budou pro zvukový útluh zavěšeny plyšové závěsy. Ovšem i stoupající podlaha přízení bude mít příznivý vliv na jakost zvuku.

Orchestr je na přání profesora Talicha a dramaturga Zd. Chalabaly rozšířen tak, aby v něm mohlo hrát místo 40 až 70 hudebníků, takže zaujme prostor 15 × 5,50 metrů, jakého u náš orchestr dosud neměl.

Na jevišti, ve zkušebnách a sborových sálech provádějí se zvukotěsníci úpravy, zejména na všech oknech, směrem k nádraží.

Vnější úprava budovy není ovšem řešena nákladně. Není na ni času ani peněz. Nápis Théâtre Variété již zmizel, aby byl nahrazen zlatým Prozatímní divadlo, nad nímž bude umístěna krásná symbolická maska, dílo akademického sochaře Vojty Suchardy. Zůstane tedy fasáda stará. Jen postranní fasáda, opadávající na zdi, bude z nařízením stavební policie odstraněna a s ní zmizí i reklamy, které by na budově státní scény stejně nemohly obstát. Ředitelství divadla požádalo, elektrické dráhy, aby zavedly k Prozatímnímu divadlu od stanice na Poříčí vlečky, po př. aby zřídily spojení autobusové.

(„Polední list.“)

Nedostatek českých kněží.

Kníže arcibiskup pražský, kardinál dr. Karel Kašpar, vydal pastýřský list, ve kterém velmi vážně a důtklivě upozorňuje na nedostatek českých kněží. Ze 618 far v arcibiskupově správě je přes 100 far neobsazeno a chybí také 200 kaplanů. Na 200 laických katechetů a katechetek pomáhá vyučovat místo kněží. Přes 50% kněží jest ve věku přes 50 let. *(„Venkov“)*

Jednání o české školství v Sudetech.

—Ik— Psali jsme již několikrát v našem listě o snaze české menšiny v Sudetech, aby na německých úředních místech bylo docíleno povolení k vyučování na českých školách, které právně stále trvají. Byla vedena jednání jak na říšském úřadě libereckého místodržitelství, tak i přímo v Berlíně. Německá úřední místa nestavila se k požadavkům českého školství zamítavě a jediné musilo být splněno několik okolností, aby ve vyjednávání mohlo být dále pokračováno. Tento týden, ve středu byl zástupce české menšiny znovu v Liberci, kde jednání pokračovalo. Další porada koná se příští týden, kde snad dojde i ke konkrétnímu rozhodnutí. Jednání se zúčastní sám říšský místodržitel Konrád Henlein, jemuž osobně byla zaslána petice Čechů z moravských Sudet. Pokud máme informace, budou města a vesnice, kde zřízení českých škol přichází v úvahu, vyzvány, aby neprodleně podaly žádost na příslušný Landrat a opis této žádosti zaslali na Reichstatthalterei, Abteilung für Schulwesen. V žádosti musí být uvedeno, kolik žactva navštěvovalo školu před připojením a kolik by činil počet v nynější době.

Rovněž nutno podotknouti, že na Novojičínsku byla povolena náborová akce pro získání členstva do Sokola. Soupis četných bratrů Sokolů byl již proveden a v nejbližších dnech bude odevzdán zástupci Statthalterkommissara, který v okrese má dohled nad všemi spolky. Není vyloučeno, že „Sokol“ může být později povolen v celé sudetské oblasti. Rovněž tak jednání o povolení organizace „Obce českého lidu v Sudetech“ je stále v proudu. *(„Venkov“.)*

Vyznamenání „Německého ochranného valu“.

Berlín, 2. srpna. Čtk. — Vůdce a říšský kancléř zřídil nařízením ze dne 2. srpna 1939 k viditelnému výrazu svého díku a svého uznání zásluh o zřízení a vybudování německého ochranného valu vyznamenání „Německého ochranného valu“. Toto vyznamenání je bronzová medaile, na jejíž přední straně je obraz kulometného betonového hrnízda se zkříženým mečem a lopatou a výsostným znakem. Druhá strana má nápis: „Práci pro ochranu Německa“. Medaile bude se nošiti na levé straně prsou. Vyznamenání Německého ochranného valu bude propůjčováno osobám, které spolupracovaly na vytvoření německého ochranného valu, zřízeného k ochraně německého národa. Vyznamenání udílí Vůdce a říšský kancléř na návrh šéfa vrchního velitelství branné moci, nebo generálního inspektora německých silnic, nebo říšského vůdce práce.

Osa se neoddává ilusím.

Milán 5. srpna (CER). Známý italský novinář Giovanni Ansaldo, který se těší důvěře italského ministra zahraničních věcí hraběte Ciana, zdůrazňuje v „Gazzetta del Popolo“ význam letošních italských manévrů se zřetelem na napětí v mezinárodní situaci.

Ansaldó píše m. j.: „Nesmíme se oddávať iluziám. Veľké demokratické a konservatívne mocnosti pokračujú v prípravách veľkej koalície vojny proti štátom osy. Anglie, ktorá je mozgom a motorem koalície, sleduje vytrvale svoj cieľ: politickou a hospodárskou desorganizáciou pevniny, pres diplomatické porážky, pres ústupky, kapitulácie, blamáž všeho druhu, pres údobí zdánlivého ochabovania s pokryteckým rozumom a predstieranou dobrou vôľou k jednaniu.“

Anglická vláda, anglická diplomacia, anglické banky pracujú proti mocnostem osy ve všetkých evropských štátoch. Posledná epizóda anglických intrik na Slovensku je najnovším dôkazom stavu již známeho. Anglická podpora pohnula Poláky, aby byli naprosto neústupní v otázke Gdanska, anglické rady dodávajú poloúřednímu tureckému tisku odvahu, aby se dotýkal otázky Dodekanesu. Angličtí agenti chtějí přesvědčiti Řeky, že Itálie chce dnes nebo zítra vpadnouti do Řecka. Angličtí bankéři se snaží strhnouti určité jugoslávské kruhy do záhubné politiky nabídkami půjček a obrovských nákupů dříví. Anglická diplomacie, která si již zajistila potravu pro děla v Polsku a v Turecku, chystá se zajistiti si ji také v Rusku. Ani pokřování, ani odklady, ani váhání nejsou s to, aby pohnuly Anglii, aby odvolala Stranga z Moskvy.

A jak jí leží na srdci nezávislost štátů baltických! Anglická vláda jest dokonce ochotna dáti souhlas k hromadné deportaci obyvatelstva baltických štátů, jen aby mohla uzavřít pakt se Stalinem.“

Anglie šetří síly pro Evropu.

V dolní sněmovně konala se porada, v níž ministerský předseda Chamberlain upozornil na to, že dnešní situace je pro Velkou Británii obzvlášť obtížnou a že není možno, aby Anglie jednala dnes jako Spojené štáty, které mají na Dálném východě zcela odlišnou pozici. Anglie nemá dnes na Dálném východě tak silné loďstvo jako Japonsko. Kdyby bylo nezbytné, musila by tam sice vyslati své evropské loďstvo, ale Chamberlain prý chce raději vyřešiti japonské spory smírně, aniž by při tom bylo nutno obětovat podstatné principy.

Dále Chamberlain poznamenal, že by pro Anglii nebylo vhodné, kdyby přebírala na sebe ještě další závazky na Dálném východě, když již má řadu smluvních povinností v Evropě a když by důsledkem těchto závazků musela pod vlivem určitých událostí přistoupiti k válce. Nesmí se zapomenouti, že během příštích měsíců bude třeba snad přistoupiti k vážnějším a bližším problémům, a Anglie musí proto šetřiti svých sil, aby byla s to, čeliti každé krizi, která by se zde mohla vyvinouti.

(„Polední list“)

Zatím — politické prázdny.

Ani poslední řeč Chamberlainova v dolní sněmovně nemohla přiměti německý tisk, aby vystoupil ze své zdržlivosti a zaujal stanovisko k neurovaným otázkám mezinárodní politiky. V několika málo komentářích berlínských listů se jen poukazuje na to, že prohlášení britského ministerského předsedy neobsahovala nových momentů ani k moskevskému jednání o pakt, ani k událostem na Dálném východě nebo ke gdánské otázce.

I vůči Angličanům možno nyní v Berlíně pozorovat ustání v polemice. Přesto by nebylo správné vyvozovati jakékoliv politické závěry z berlínské zdržlivosti, která je způsobena snad především náladou politických prázdny. Na všech stranách hlásí se o slovo určitá potřeba oddechu v těchto dnech plného léta, aniž se tím ovšem mezinárodní situace kdekoliv skutečně uvolnila z napětí. Za vnějším klidem skrývá se v hlavních městech všech velmocí živá diplomatická činnost. Diplomatický nástup k politickým rozpravám, které ne bez důvodu jsou očekávány na konci léta, není dosud ukončen.

(„Národní listy“)

Jak si to Poláci a Angličané představují.

Z Berlína, 28. července (ČTK). Několik ranních listů se obrací proti štvavým článkům nejmenovaných anglických politiků v polských listech. Tak na příklad otiskl „Express Poranný“ a „Kurjer Warszawsky“ výpočet podmínek míru, které Anglie radikálně Německu po nové světové válce.

Pražský „Der Neue Tag“ přináší výčet těchto pošetilých „podmínek“, rozpalujících do běla polské velikášství a válečné chuti jejich. „Podmínky“ ty znějí: „1. Helgoland přejde do vlastnictví Anglie. 2. Průplav císaře Viléma s příslušně širokým pobřežním pásmem po obou březích bude zinternacionalisován a postaven pod kontrolu mezinárodní policie; 3.

Bavorsko a Rakousko budou odděleny od Říše a stanou se samostatným katolickým královstvím. 4. Československo bude obnoveno ve svých „historických“ hranicích. 5. Memel opět případně Litvě. 6. Východní Prusko spolu s Gdanskem bude připojeno k Polsku. 7. Západní hranice koridoru bude přeložena až do Kolbergu. 8. Horní Slezsko případně Polsku. 9. Německo-francouzskou hranici stane se řeka Rýn.“ Vrabčů na střeše tedy hned celé hejno.

„Berliner Börsen-Zeitung“ píše, že za nejmenovaným ministrem „Expressu Poranného“ se podle všeobecného názoru skrývá Duff Cooper, kdežto za článkem uveřejněným v „Kurjeru Warszawském“ by mohl být pan Churchill, který v jedné své knize o válce vyslovil stejně pošetilé myšlenky, které dnes čteme ve varšavském listě. Duff Cooper se snaží naznačiti Polákům, že válka s Německem bude procházkou. Pan Churchill hází Polákům vnaidlo, které uvádí nejdivočejší polské šovinisty v závratné vytržení a šílenou útočnosť. Oba jednají a píší proti svému lepšímu přesvědčení. Jde jim o to, aby veštváli zaslepené Poláky do války všemi prostředky, nevyjímajíc prostředků zločinných. Od války si pak Anglie slibuje oslabení Říše. Vynikající angličtí muži, kteří štvou v zakuklení polský tisk, ať už se jmenují Duff Cooper, Churchill, Eden nebo jakkoliv jinak, jsou totiž muži, kteří ovlivňují už celého půl roku úřední politiku anglické vlády. „Pacifistická“ a proto také v tomto případě obzvlášť nebezpečná opozice v Anglii je dnes rozhodující, a to stejně za kulisami, kde funguje jako režisér Chamberlainovy politiky, tak i před kulisami, kde jí připadá úloha popohánět veřejně mínění.

Polský list „Ilustrowany Kurjer Codzienny“ uveřejňuje pustou štvanicí proti Říši u příležitosti 25. výročí vypuknutí světové války. Při srovnávání s dnešní situací nenapadá listu nic lepšího, než ohřívati znovu dávno vyvrácené lži, že stejně jako v roce 1914, tak také v roce 1939 je „jediným vinníkem za vývoj událostí“ Německo. Kdyby tentě „nepřítel lidstva, který v roce 1914 vernal svět do války“ měl znovu rozpoutati světový požár, pak by bylo jediné heslo totiž: že po druhé by se neopakovaly Versailles. „Nepřítel lidstva“ musí býti jednou pro vždy poražen a železem vypálen. Tvůrci polovičatosti mírových smluv prý nesou odpovědnost, že pokolení z roku 1914 znovu půjde na bojiště. Tato chyba se již nesmí opakovati.

Z povolání berlínského místa se k tomuto útoku polského listu prohlašuje: „Notorickému polskému štvavému listu můžeme jen znovu říci, že již se vůbec nebudou opakovati nejen polovičatosti, nýbrž i „mírové smlouvy“ versalleského formátu. Umíme tomu zabrániti nejen jako „nepřítel lidstva“, nýbrž ve službách skutečného míru. Ostatně můžeme krakovský „Kurjer“ ubezpečiti, že nám jeho nemístné sebevědomí velmi málo imponuje. Nepříjemné vystřízlivění, ke kterému by mohlo dojít po opojení vodkou, se jistě dostaví.

Londýn nespěchá na Moskvu.

Londýn, 30. července (European Press). Londýn je ochoten na výsledek vojenských rozhovorů s Moskvou počkat třeba celé týdny, ba i celé měsíce. Diplomatický zpravodaj listu „Sunday Times“, který je považován za nejlepší zpravodaj nedělní list v celém Londýně, píše dnes, že porady potrvají pravděpodobně několik týdnů, poněvadž bude při nich nutno vyřešiti celou řadu důležitých i strategických otázek, které vzniknou ze spolenectví Anglie a Francie se sovětským Ruskem. Ostatní listy píší také podobně.

Současně se ukazuje, že politické rozhovory nepokročily ještě tak daleko, aby záležitosti vojenské mohly být ve všech třech štátech usměrněny tak, jak by si to přálo sovětské Rusko. Vojenské otázky jsou nyní právě tak nepropracovány, jako před 10 týdny byly otázky politické. Nejlepším vyřešením bylo by úplné oddělení otázek politických od otázek vojenských. Přesto však prý úkol anglické mise nebude malý.

Chtějí oznámit mírové podmínky — ještě před válkou.

Londýn, 29. července. ČTK. — Londýnské listy očekávají, že ministerskému předsedovi Chamberlainovi nebudou v pondělí ještě možno podati žádné závěrečné prohlášení o vojenském vyjednávání. Oznámí prý toliko, že vojenské mise odjedou do Moskvy k zahájení rozhovorů generálních štábů. — „News Chronicle“ k tomu píše, že dlouhé čekání na ukončení moskevského vyjednávání není beze změny: Po období sklíčenosti následovaly náhlé výbuchy

optimismu. Nyní se prý podává zase dávka optimismu. Jen bohužel, že tento optimismus nemá žádného ohlasu v Moskvě. Snad prý se tento optimismus staví v úředních londýnských kruzích na odív z důvodů ryze vnitropolitických. Chamberlain by prý totiž chtěl, aby britský parlament šel 4. srpna ve vsí tichosti a klidně na prázdniny. List nakonec míní, že až bude obklíčení hotovo, měly by být Německu oznámeny mírové podmínky dříve, než by vypukla válka.

Jedno americké letadlo denně pro anglickou armádu.

Podle zpráv londýnských listů britské letectvo objednalo u Lockheed Aircraft Corporation 250 dálkovyzvědných bombardovacích letounů. 140 jich bylo již dodáno, a nyní prý budou ostatní dodávána s matematickou přesností — denně jedno. Doprava děje se na lodích Panamským průplavem. („Venkov.“)

Anglický výklad, o čem je spor v Moskvě.

Včerejší řeč min. předsedy Chamberlaina a jeho odpovědi na dotazy poslanců ukazují, v jaké těžké situaci ocitla se anglická politika. Chamberlain přiznal, že Anglie a Francie vyhověla požadavku Moskvy, aby okamžitě bylo započato s vojenskými poradami Anglie, Francie a Ruska. Tím však není řečeno, že je vše dohodnuto. Výslovně řekl Chamberlain, že politické porady budou pokračovat souběžně.

Odjezd vojenských misí oznámil na tento týden. Po prvé mluvil také o příčinách dosavadních nezdárů ve vyjednávání s Moskvou. Anglie dosud zdráhala se přistoupiti na sovětskou definici „nepřímého útoku“.

Zajímavé jsou hlasy anglického tisku. Zatím co většina v čele s polooficiálními „Times“ hledí vyvolati v anglickém čtenáři optimistickou náladu — „Daily Express“ podle tel. zprávy „Angriffu“ objasňuje blíže ty difference. Prohlašuje, že je proti spojeneckým svazkům na východě. „Angličtí a sovětsí diplomati prou se o výklad „nepřímého útoku“. Jestliže prý Rusové prosadili by svou, bude Moskva moci rozhodovati, zda došlo k nepřímému útoku, proti kterému se musí vystoupiti. To je příliš mnoho pro Anglii. My už jsme mnoho rozhodnutí, která jsou pro anglický národ životní důležitosti, přenechali zahraničním vládám. My musíme bojovati, když to Poláci uznají za správné! Když plukovník Beck řekne: Válku, tak je to válka. Měli bychom si nechat právo v budoucnosti s ohledem na nepřímý útok a o svém osudu sami rozhodovati a nedávati to do rukou Stalina.“ („Polední list.“)

Vůdce určí okamžik.

Gdánsko, 3. srpna. Čtk. — V Gdánsku promluvil včera před velkým veřejným shromážděním ředitel Říšského svazu německého námořního obchodu viceadmirál šl. Trotha po úvodním proslovu státního komisaře mořeplavby Droyschera, který odmítl polské tvrzení, že německá slavnost jest jen odezvou na polský „Den moře“. Hlavní řečník, viceadmirál Trotha, zdůraznil spojitost mezi námořním významem Gdánska a Německé říše, která nemůže být přerušena. Celý svět ví, že Němci dnes jsou v konečné fázi svého boje proti versailleskému bezpráví. Vůdce vzal osud Gdánska do svých rukou a Gdánsko ví tedy, že je jeho osud v dobrých rukou. Je důležité, že je v Gdánsku znám cíl. Okamžik určí Vůdce. Na Gdánsku jest, aby se chránilo před případnými přepady. To také Gdánsko činí.

Říše sama udá tempo v gdánské otázce.

(CER.) „Frankfurter Zeitung“ odpovídá v článku, nadepsaném „Ani spravedlivé, ani logické“, na nedávné prohlášení britského ministerského předsedy Chamberlaina o německo-polských vztazích v souvislosti s gdánskou otázkou a píše m. j.:

„S realismem, za který je nutno poděkovati, upozornil britský ministerský předseda na to, že napětí v německo-polských vztazích se opět spíše přiosťilo než zmenšilo. Skutečně: když gdánský „puč“ koncem týdne“, který byl určitými kruhy tak jasně prorokován, se nekonal, domnívaly se tytéž kruhy, že mohou s pozoruhodným klidem konstatovati, že nyní je všechno překonáno. Měli si však již minulého roku za Benešovy květnové mobilisace uvědomiti, že nikoli výmysly o německých plánech, nýbrž německá rozhodnutí jsou hybnou pákou evropského vývoje. Ani tempo, ani prostředky německé

politiky nejsou určovány naprostým nedostatkem fantazie zahraničních kritiků. Mluví o nějakém zmírnění napětí je právě tak bezmyslenkovitě jako zvanění o nových „termínech“, které neustále slibují neúspěšní proroci.

Nesmíme ztrácti se zřetele, že na počátku mezinárodního rozčlení kolem gdánské otázky byla německá nabídka k vyjednávání; umírněná německá nabídka byla Polskem zamítnuta za potlesku západních mocností. Ony „metody“, které nakonec vynutily mnichovské vyrovnání, rozčleňují, avšak každý německý pokus, dosáhnouti logiky a spravedlnosti jinou cestou, je odmítán. Není třeba se hádati o data: Polsko, když v březnu zamítlo německou nabídku, bylo nepochybně vedeno přesvědčením, že se může v případě nouze spolehnouti na britskou pomoc; a to mu bylo později také potvrzeno. Na tomto základě je polská vláda tak „podivuhodně klidná“, jak jí to Chamberlain potvrdil.

Polské obavy v gdánské otázce.

Pařížské listy přinášejí zprávy z Varšavy o rostoucích polských starostech s gdánskou otázkou. Polské kruhy totiž jsou znepokojeny pověstmi, že koncem srpna dojde k nové kapitole v gdánské krizi. Nejvíce starostí působí polskému tisku návštěva křižníku „Königsberg“, ohlášená na 21. srpen a připadající do téhož týdne, kdy bude německou Říší oslaveno vítězství u Tannenbergu ve východním Prusku slavnostmi, jimž bude předsedati sám Vůdce a říšský kancléř Hitler. Tyto manifestace, spojené s počtami německému námořnictvu za přítomnosti Vůdce a říšského kancléře na několik kilometrů od Gdánska, vytvoří prý ve svobod. městě ovzduší velmi vzrušené, z něhož by snadno mohly vzniknouti rušivé příhody gdánsko-polské.

Varšavský zpravodaj „Petit Parisien“ píše: Co by se stalo, kdyby Vůdce cestou letadlem z Tannenbergu přerušil nenadále let a přistál ve Gdánsku? Možno prý počítati s různými eventualitami. Tato návštěva by mohla míti jen ráz slavnostní demonstrace, aby bylo světu dokázáno, že Gdánsko je německým městem. Ale mohlo by také dojiti k proklamaci spojení Gdánska s Velkým Německem. To by pak mělo za následek určitě ozbrojenou intervenci Polska. Zpravodaj pařížského listu však sám dodává, že německé kruhy jsou rozhodnuty k jiné politice, neboť před několika dny prohlásil mluvčí říšského ministerstva zahraničních věcí, že gdánská otázka bude upravena podle německých zájmů bez války.

Ale i toto mírové řešení působí polským kruhům starosti a tak stále uvažují a spekulují, jaký postup Říše zvolí, aby provedla vřadění Gdánska do Velikého Německa přes neústupnost Polska a podporu, kterou Polsku dávají jeho spojenci. Ve Varšavě se nejvíce udržuje názor, že Vůdce a říšský kancléř Hitler místo vyhlášení přímého návratu svobodného města do Říše učiní prohlášení zásadní, podle něhož se budou moci obyvatelé Gdánska napříště pokládati za občany Velikého Německa, i když budou žít mimo politické hranice německé. Výklad tohoto prohlášení bude v praxi ponechán gdánským úřadům, které by potom mohly samy činiti opatření „vnitřního rázu“ k uskutečnění postupného spojení jako výměnu pasů gdánských za německé, zavedení měny a německých poštovních známek atd. To všecko jsou ovšem jen domněnky — jak dodává zpravodaj „Petit Parisien“ — ale varšavské kruhy jim věnují nyní plnou pozornost.“ („Národní listy.“)

Prorocství o Gdánsku.

Pěkný obrázek parlamentarismu a názorné zhodnocení ceny parlamentního systému přineslo poslední předprázdninové zasedání anglické dolní sněmovny. Přinesli jsme již krátkou zprávu o této schůzi, v níž Chamberlain na požadavek opovice, aby sněmovna nebyla odročována až do října, odpověděl, že zasedání sněmovny stejně nemůže nic změnit na událostech: „Připojení Východní marky bylo provedeno v době, kdy dolní sněmovna zasedala, a sněmovna zasedala rovněž ve chvíli německého pochodu do Prahy. Parlament o tom diskutoval, ale nezadržel to.“ Nyní přináší „Frankfurter Zeitung“ podrobnou zprávu svého londýnského dopisovatele o debatě, jejímž vyvrcholením právě byla citovaná Chamberlainova řeč. Zejména ostrá slova pronesl liberál Mander, který přednesl toto satirické prorocství: „Až se parlament rozejde na prázdniny, vyjde v „Times“ úvodník — ovšem, vládou nijak neautorisovaný —, a v tomto úvodníku se dočteme, že gdánská otázka nestojí za válku a že by se mělo raději vyjednávat. Potom bude vyprávěno, že Polsko poprosilo o vyslání Lorda

Runcimana, aby prostredkoval. Den nato pridruží se k němu velvyslanec v Berlíně Sir Neville Henderson. Také Sir Horace Wilson se objeví na scéně. K závěrečné scéně dojde, až do Gdanska odstartuje letadlo s ministerským předsedou, kancléřem pokladu a ministrem vnitra, zatím co ministr věci zahraničních bude zanechán ve slatích yorkshireských (kde má Halifax letní sídlo).“

„Národní práce“

poznámky

Jugoslávská federace.

Poslední zprávy mluví znovu o tom, že prý bylo dosaženo dohody mezi Srby a Chorvaty a že úmluva dra Cvetkoviče s drem Mačkem čeká už jen na schválení prince vládaře. Veřejnosti nejsou dosud známy ani její hlavní linie; je ovšem prakticky jisto, že podobné dohody by sotva bylo možno dosáhnout na jiném základě nežli federativním.

Princ Pavel už jednou zamítl plán takové dohody — jak se zachová tentokrát? V r. 1939 se nikdo na světě nemůže klamat o tom, že řešení federativní nemusí být vždycky zrovna nejspolehlivějším řešením. Na druhé straně roste autonomistická aktivita Chorvatů úměrně se vzrůstem evropského napětí a věci dospěly už tak daleko, že dr. Maček prohlásil zástupci západního tisku: „Za otroctví bojovat nebudeme.“ Konečně, řeč se mluví; ale po některých cizích zkušenostech si dnes v Bělehradě opravdu nemohou být jisti, je-li pro jednotu Jugoslaviie nebezpečnější bělehradský centralismus nebo chorvatská autonomie.

A přece Jugoslaviie musí řešit svůj národnostní problém. Musí jej řešit tím nezbytněji, že ze všech těžkých problémů, které na ni dnes doléhají, je to jediný problém, jež řešit můžeme.

Její zeměpisný problém je těžko řešitelný u státu bez přirozených hranic s dlouhým nechráněným pobřežím. Hospodářsky je Jugoslaviie v slepé uličce od té doby, co 50 procent jejího zahraničního obchodu se provádí clearingem. Chudá státní pokladna nemůže rozřešit ani vojenský problém; tanky a protitanková děla, děla protiletectvé obrany lze v jugoslávské armádě dosud spočítat na prstech, moderní pevnostní pásma chybějí úplně.

A tak je prostým příkazem sebezáchovy udržet doma klid za každou cenu. Jedna překážka uklidnění byla už odstraněna spolu s ministerským předsedou Stojadinovičem, jeho svržení otevřelo cestu k možnosti dohody s Chorvaty. V Jugoslaviie neví však jen Srbové, Chorvatí a Slovinci, jsou tu i německé, maďarské a bulharské menšiny. A udržet je v klidu — na to u nepříteli silného státu nestačí prostředky vnitřní politiky, to je nejožehavějším úkolem jeho politiky zahraniční. Jen ta může zabránit výbuchu propagační války a všem jejím možným důsledkům; neboť za dnešního stavu evropských věcí není prostě v silách žádného státu uspokojit jeho jinonárodní menšiny. Je však možno vyřešit včas vzájemné vztahy Srbů, Chorvatů a Slovinců; přáli bychom Jugoslaviie, aby se jí to podařilo.

P. H.

Vrchní velitel Dohody.

Při slavnostních večerech Comédie Française sedává ve skryté loži štíhlý, starší muž, jehož ostře a jemně modelovaný profil mohl by patřit učenci. Sleduje s napjatou pozorností Corneillovy verše, které se dole deklamují na jevišti s klasickou pathetickostí. Tento osamělý muž v loži Comédie Française je generalissimus Francie, generál Gamelin.

Ještě před hodinou se skláněl nad mapami u velkého stolu v Paláci Invalidů, v tradičním domě francouzského generálního štábu. Vysoké místnosti tohoto domu, holé stěny bez ozdob dýchají ovzduším kláštera. Zde se sbíhají všechny útky francouzské domobrany a francouzského generálního štábu. Generál Gamelin je drží pevně v ruce. Ráno v osm hodin začíná jeho práce. Často opouští obrovskou budovu poslední — jen noční hlídka a stráž přecházejí pevnými kroky chodbami, plnými ozvěny. Gamelin je velký pracovník, největší ze všech v tomto velkém domě, hemžícím se velkými pracovníky. Nikdy neustává s prací před osmou hodinou večerní. Většinou si popřává za celý rok jenom několik dnů osvícení. U svého mohutného psacího stolu přijal i za světové výstavy pařížské svého německého kolegu, generála Becka.

Vojenský vzestup dnešního nejvyššího vojáka francouzské armády má dva zřetelné úseky. První končí pádem generála Joffra, jenž byl jeho velkým příznivcem. Od r. 1902 do r. 1904 pracoval jako kapitán generálního štábu 15. armádního sboru. R. 1906 stal se velitelem roty loveckého praporu. Tam ho objevil Joffre. Od r. 1906 až do začátku války byl stále ve štábu tohoto nejnámějšího francouzského стратега první válečné doby. Šel s ním od počátku války do operačního oddělení vrchního velitelství. Prvního listopadu r. 1914 byl jmenován plukovníkem. Joffrův pád přivedl štábního důstojníka na frontu.

Druhá část jeho kariéry začíná vojensko-diplomatickým posláním. R. 1919 byl poslán jako šéf francouzské vojenské mise do Brazílie. Skutečný jeho vzestup začíná teprve roku 1926 po návratu a v poměrně krátké době, po pensionování Weyganda přivádí ho v čelo francouzského vojska. V hodnosti divísního generála stává se po návratu z Brazílie velitelem francouzské armády v Syrii a šťastně vede tažení proti Druzům. Vyznamenává se nejen vojenskými výkony, ale také politickou obratností. Pak se stává velitelem 20. armádního sboru v Nancy, rok potom je už generálem vrchním ubytovatelem a zase po roce náčelníkem hlavního štábu francouzské armády.

Jednou poskytl Gamelin interview francouzskému žurnalistovi. Žurnalista se ho otázal, který z jeho četných vojenských výkonů je mu nejmilejší. Odpověď na tuto otázku byla ryze vojácká: „Le commandement,“ řekl; „je omyl domnívat se, že činnost v hlavním štábu je zvlášť přitažlivá pro důstojníka. Co vězí v muži, to se objeví teprve, když velí oddílu. Byl jsem nejvíce šťasten, když jsem stál na opuštěném místě vzdálen civilisovanému světu. Hory, poušť, moře přitahují mne právě tak, jako nekonečno. Jsou nepřátelské slabochům a pro silné povahy jsou vzpruhou a vzněcují je.“

Tentýž Gamelin, který formuloval tyto krásné, mužné věty, patří k obvyklému typu francouzských důstojníků, kteří se v soukromí hodně zabývají problémy umění a filosofie. Jeho soukromá knihovna by mohla patřit filosofovi. Jeho zamílovanými spisovateli jsou Descartes, Pascal a Kant. V řídkých volných chvílích vždy znovu studuje spisy těchto filosofů, je kromě toho jemným znalcem francouzského impresionismu a obdivovatel divadla.

(„Der neue Tag“.)

Organisace a duch.

Politické strany u nás likvidovaly a vše se soustředilo do jednoho politického hnutí. Je přirozeno, že to mělo a má vliv i na jiné obory národní a veřejné práce. Někde toto sjednocování se může opřít o dřívější již pokusy a snahy. Už dříve — z těch či oněch důvodů — se uvažovalo o větších blocích atd.

Někde však bude nutno s tímto sjednocováním zacházet velmi opatrně a jemně. To platí zejména o poli kulturní práce. Jisté: v jednotě je síla. Ale kultura je mnohotvárnost obsahová i výrazová. Kultura je pole, kde mechanické sjednocování by neroznmožilo a nepodnítilo tvořivé síly. Naopak.

Mechanická redukce tisku by snad splnila přání některých podniků, ale nezvyšila by účinek tiskového slova a nevyřešila by krizi denního tisku. Totéž, měrou ještě větší, platí o slučování a redukci různých týdeníků, revuí a měsíčníků. Také jednotlivé kulturní organizace a instituce nelze jen tak likvidovat: nesmíme podřínat to, co bylo vykonáno. Organizace může tvořit vnější a hmotné předpoklady pro kulturní práci. Tu je před námi velký kus práce (hmotné zajištění tisku, hmotné zajištění umělců a j.).

Vlastní tvořivá práce? Je to jako v knihovně. Vezměte si knížky českých spisovatelů z kterékoliv doby. Rozcházejí se v námětech, formě a podání. Ale přes to je spojuje jednotná myšlenka. Ta není věcí (jen) organizace. Organizace je jenom jedním prvkem, který se nesmí křížit s jinými.

V. G.

Podivné zábavičky.

Sotva státní prezident z popudu Národního souručenství zřídil Národní soud, aby věcně a svědomitě a nedemagogicky před tribunálem soudců z povolání byly prozkoumány majetkové poměry českých politiků, už zase ti, kdo nejvíce a nejhlasitěji po vyšetření všech těch věcí volali, protestují proti úpravě řízení před Národním soudem, a už zase podězřavě hovoří a píší o těch, jež státní prezident pověřil k úkolu a posláním tak odpovědnému. Že prý by nejprve mělo být zkoumáno, zda soudci, prezidentem vybraní, nedostali se

svého času k nejvyšším soudním tribunálům vlivem stranic-
kým, židovským, rotaryánským nebo zednářským, že prý
vedle nich měli by býti příbrání soudcové z lidu (proto asi
se tak dlouho volalo po vládě odborníků!), a že prý i úřad
říšského protektora měl by býti svými funkcionáři u Ná-
rodního soudu zastoupen. Tak tedy již předem je znovu otrá-
sáno důvěrou k rozsudkům sotva ustanoveného tribunálu, tak
je veřejně pochybováno o soudcovské nestrannosti v našich
zemích a o kvalitě členů nejvyšších soudních tribunálů, a
tak lidé, česky hovořící a písaři, sami spontánně žádají další
omezení české samosprávy. Nebojí se ti, kdo se tak syste-
maticky a důsledně pokoušejí prolomit železnu českou ná-
rodní pospolitost, že i oni, jejich mravní charakter, jejich
motivy, jejich pohnutky, přijdou před neúprosný soud dějin?
Taková Češi Němcům dobře imponovat nemohou. J. Zhor.

Universitní a vědecká čtvrt v Praze!

Z denního tisku jsme se dozvěděli, že se má stavět nová
budova Národního musea na Výstavišti, a sice pro část pří-
rodopisnou. V nedávném čísle „Přítomnosti“ napsal J. Havlí-
ček několik úvah o tomto projektu a na konec se přimlouvá
o jednotné řešení velké vědecké čtvrti, zahrnující fakultu lé-
kařskou, přírodovědeckou a příbuzné ústavy (museum příro-
dopisné a j.) v oblasti od Karlova náměstí až k nuselskému
údolí a kostela u Karlova. K jeho návrhu připojují několik
poznámek. Je jediné správné, když se universitní a vůbec
vědecké ústavy řeší tak, aby ležely co možná blízko sebe,
nejlépe když tvoří celou jednotně řešenou čtvrt. Všude v ci-
zíně byla již před válkou tato tendence plně propagována a
zejména po válce vznikaly uprostřed zeleně celé universitní
a vědecké čtvrti (Řím, Madrid, Berlín a j.). Bohužel jsme
se v Praze nedostali k tak velkorysému řešení, ač jsme
k němu měli velmi příznivé předpoklady právě na Albertově,
U Karlova a kolem Karlova náměstí, kde mohla vzniknout
vzorná čtvrt. Dnes máme v Praze zhruba 4 centra: 1. Filo-
sofická a právníká fakulta a Akademie výtvarných umění
jsou poblíž Klementina, kde jsou také soustředěny
knihovny universitní, technická a knihovny České akademie
věd a umění a Král. čes. spol. nauk. 2. Technika je roztržena
na dva kusy, fakulta zemědělská, chemická a stavitelství je
v Dejvicích v nových budovách přepychového vzhledu.
3. Ostatní obory (strojnictví elektrotechnika a j.) zbyly ve
staré budově na Karlově náměstí a v několika ještě
starších nájemných domech. (Snad by bylo aspoň teď možno
získati pro zbylou techniku budovy v Dejvicích po vojenských
úřadech a soustřediti aspoň techniku na jedno místo.) 4. Lé-
kařská a přírodovědecká fakulta je soustředěna na Alber-
tově, U Karlova a na pozemcích dávno již nevyhovu-
jící Všeobecné nemocnice. Jakožto přírodovědce
mne zajímají přirozeně nejvíce obory přírodovědné a lékař-
ské. Všimněme si, že vědecké ústavy právě těchto oborů
mají umístění velmi nepříznivé. Státní zdravotní ústav na
opačném konci Prahy u Vinohradské nemocnice, Museum na
Václavském náměstí a jedno jeho oddělení dokonce v Troji,
zemědělské výzkumné ústavy a Zemědělská fakulta čes. tech-
niky, jak již řečeno, v Dejvicích.

V poslední době se u nás hodně mluví o spolupráci
mezi příbuznými vědními obory. S jakými technickými pře-
kážkami se však taková spolupráce setkává, uvedu na pří-
kladě botaniky: Botanici pracují v universitních ústavech na
Slupi, v Nár. museu v Troji a v Zemědělských ústavech
v Dejvicích. Představme si jen tu ztrátu času, má-li jeden
navštívit druhého na opačném konci Prahy, natož pak kdyby
chtěli společně pracovat na nějakém problému (za součas-
ného konání svých normálních učebních povinností ovšem).
Jen jízda elektrickou by zabrala denně skoro 2 hodiny. A po-
dobné poměry jsou skoro všude. Následek této neplánovité
stavby vědeckých ústavů je, že se o spolupráci mnoho mluví,
ale málokdy k ní dojde, hlavně z technických a organizačních
potíží, které by byly při dobře promyšleném stavebním plánu
předem vyloučeny. — Podobná potíž je s umístěním našich
velkých vědeckých knihoven. Uprostřed Prahy le-
žící universitní a přidružené knihovny (v Klementinu) vyho-
vují svou polohou přirozeně nejvíce oborům duchovědným
(filosofickým a právníckým), ale naprosto nevyhovují obo-
rům přírodovědným, lékařským a technickým, které jsou
vzdáleny od nich 30, 60 i více minut pěší chůze. Výlet do uni-
versitní knihovny zabere celé půldne, neboť je vyloučeno od
laboratorní práce odskočit na půl hodiny do universitní knihov-

ny, prohlédnout, co potřebují, a zase se do laboratoře vrátit.
Z toho důvodu snaží se každý ústav mít knihovnu svou,
která ani zdaleka nepostačuje, neboť na ni nestačí omezené
ústavní dotace. Přítom je v Praze mnoho časopisů a knih
odebíraných vlastně zbytečně na několika ústavech a ještě
v universitní knihovně, ač by stačilo, kdyby byly jen v této,
za předpokladu ovšem, že by byla zlepšena dislokace a půj-
čovni řád.

Máme opravdu poslední příležitost soustředit aspoň vše-
chny ústavy přírodovědecké a lékařské fa-
kulty (když jednotné velkorysé řešení všech našich vysoc-
kých ústavů už není možné). Nesmíme se nechat předem od-
radit, že tento pozemek patří zemi české, jiný státu, třetí
soukromníku, který ho zatím nechce prodat, to jsou celkem
malichernosti, které při dobré vůli se dají odstranit, nebo které
se prostě musí vyřešit ve prospěch věci. Proč by nemohl stát
se zemí si určité pozemky vyměnit, nebo část jich koupit či
naopak zase zemi prodat, proč by se nemohl určitě pozemky
soukromníku za přiměřenou náhradu vyvlastnit.

Všechny prestižní, osobní a jiné úzkoprsé zájmy musí
ustoupit stranou, jen se musí chtít a nesmí se
předem hledat důvody proti, proč to nejde. Na-
opak, všechno úsilí povolovaných osob se musí nésti k tomu, že
se dobrá věc musí prosadit. Není zapotřebí stavět re-
prezentační paláce (naopak moderní věda potřebuje labora-
toře snadno proměnlivé), můžeme využít všech vymožeností
stavitelské techniky (proč stavět na metrové základní zdi jen
2—3 patra, když tyto by snesly docela dobře pater 6, proč
roztahovat budovy na drahocenných pozemcích do plochy,
když je mnohem úspornější rozumně zvýšit počet pater, proč
stavět reprezentativní schodiště a široké chodby nebo několi-
kerá postranní schodiště, po kterých chodí denně jen pár
osob, když můžeme stavět laboratoře účelněji a úsporněji.
Proč dávat do každé budovy zvláštní kotelnu, když můžeme
pro celou čtvrt postavit velkou teplárnu atd.). I vnitřní or-
ganisace ústavu může být mnohem účelnější než dosud. Malé
knihovny jednotlivých ústavů bude možno sloučit v nových
budovách do knihoven větších, odborně knihovnický vedených
(vzpomínám na jeden velký ústav postavený asi před 10 lety,
ve kterém 3 ústavy velmi příbuzných oborů mají každý svou
vlastní knihovnu, kde je i mnoho stejných knih a stejných
časopisů, ač by bylo daleko úspornější sloučit tyto knihovny
v jednu a dát do ní pořádného knihovníka, který by se jí
opravdu věnoval). Musíme se naučit lepší šetřit časem našich
vědeckých pracovníků, ať jsou to profesori, docenti, asistenti
či vědeckí úředníci.

Je velmi neohospodárné, když z úsporných důvodů necháme
naše vědecké pracovníky konat práce mechanické a kancelář-
ské, na které by stačila písárka na stroji nebo úředník s niž-
ším vzděláním. Musíme zvýšit počet pomocného personálu ve
vědeckých ústavech (laborantů, laborantek, preparátorů,
ústavních fotografů, knihovníků atd.), vždyť nezaměstnaných
lidí máme dnes dost, hlavně středoškolské inteligence, a zde
je příležitost zaměstnat aspoň několik desítek lidí.

Konkrétně bych si představoval řešení čtvrti lékařské a
přírodovědecké fakulty takto: O vybudování lékařské
fakulty na pozemcích nynější Všeobecné nemocnice byl
vypracován podrobný návrh (Havlíček-Uklein-Albert-Jirásek),
který po některých změnách, vyvolaných nynější situací dá
se při dobré vůli jistě uskutečnit. Přírodovědecká fakulta po-
třebuje jen pro své biologické ústavy (botanické a
zoologické) nové moderní budovy, vybavené speciálními labo-
ratorními, kterých dnešní ústavy naprosto postrádají. O ostat-
ní přírodovědné obory je zatím postaráno a přišly by na řadu
až naposled. K přírodovědecké fakultě nutně patří také pří-
rodovědecká oddělení Národního musea, kte-
rá zahrnují, jak Havlíček ve svém článku správně podotýká,
nejen výstavní sály pro veřejnost, ale také vědecké la-
boratoře a bohatý vědecký materiál ve sbírkách,
který není a nemůže být vystaven pro obecnost. Pro po-
třebu všech těchto vědeckých ústavů by bylo zapotřebí zříditi
v jejich středu oddělení universitní knihovny,
obsahující co možná úplnou knihovnu přírodovědecko-lékař-
skou, které by bylo samostatně vedeno knihovníky, vzděla-
nými jak v přírodních vědách, tak v lékařství a znajícími po-
třeby těchto oborů. Přírodovědecká fakulta by potřebovala
pro pedagogickou výchovu středoškolských profesorů také
vzorně vybavenou střední školu, se vzornými kabinety,
třídami, hřišti atd., kam by kandidáti profesury chodili hospi-
tovat a zkoušeli i vyučovat pod vedením příslušných lektorů,
a kde by viděli, jak má vypadat vzorná škola po strán-

ce technické. Všetchny tyto budovy by měly ležet uprostřed zeleně, uprostřed jakési velké botanické zahrady, jejíž menší část by byla určena jen vysokoškolským potřebám, zbytek přístupem i veřejnosti.

Nezbytnou součástí tohoto universitního města by byly ovšem také studentské koleje, byty pro profesory, asistenty a jiný personál. Jak neúčelně jsme řešili otázku studentských kolejí! Místo abychom postavili studentské koleje v nejbližším okolí příslušných fakult, a sice pro každou fakultu zvláštní kolej, měli jsme studentské koleje rozestety porůznu po Praze a organizované k tomu ještě buď podle politických stran nebo podle náboženství či národnosti. Zbytečně jsme tím zdražovali studentům jejich studium o jízdné v elektrice a zbytečně jsme zatěžovali pouliční provoz denní dopravou několika tisíc studentů z jednoho konce Prahy na druhý. Přirozeně, že nemohl vzniknout takto žádný pravý fakultní studentský život, když bydlili pohromadě studenti různých fakult a tím i různých zájmů.

Máme poslední příležitost v Praze zříditi aspoň částečnou universitní čtvrť na místě přímo ideálním, skoro uprostřed Prahy a přece v zeleni na slunných svazích, nekažme si jí proto nepromyšlenými dílčími stavbami, jako je projekt Národního musea na Výstavišti, které jen zhorší již tak dost špatnou dislokaci našich vědeckých ústavů.

Doc. Dr. Otto Jirovec.

Přeměny.

Jsou to na štěstí případy zcela výjimečné, zcela řídké, zcela ojedinělé, ale vyskytly se už i ony — někteří lidé, kteří se ještě do 15. března hlásili k českému národu, najednou objevili zázračným pochodem v své duši a srdci i v své krvi příslušnost k národu jinému. A tak slyšíte o státním úředníku, který deset let vyplňoval v osobním výkaze rubriku Národnost slůvkem česká, a který teď najednou ohlásil změnu národnosti. Slyšíš o jiném, který najednou objevil, že jeho předkové byli vlastně Němci. Snad doufají tito panové, že se svým rozhodnutím šikovně posunou na kariérovém žebříčku — nevím, jak o těchto Němech pobřežnových soudí skuteční a poctiví Němci. Ale my Češi ztrácíme těch několik svých lidíček celkem bez bolesti — i nejzdravější strom nemá jen zdravé ovoce. A Čechem je pro nás pro dnešek i pro budoucnost jen ten, kdo právě dnes — a také dnes — hrdě a mužně vyznává svůj životní osud, své češství.

Jiří Zhor.

O nová jména.

Označování ulic v rychle rostoucích amerických městech nedalo mnoho starostí. První, Druhá, Pátá, Padesátá ulice nebo třída a hotovo. Evropané si věc trochu zkomplikovali. Chtěli vyjádřiti úctu k velikánům a lidem zasloužilým a proto ulice nesou jména básníků, spisovatelů, umělců. Jaké však zasloužilých mužů o stát, zemi, okrese nebo konečně místo. Jednotného měřítko není. Zvláště ne u nás. Často záleželo mnoho na tom, kdo seděl v obecním zastupitelstvu a dovedl prosaditi návrhy komise, která jmenování připravovala. S oblibou, pochopitelnou u malého národa, který se na kulturním poli obrodil, bylo sáhnuto po jménech těch, kteří byli tvůrci a vůdci Obrození. Proto ta přemíra ulic, která nesla jméno Palackého, Havlíčka, Jungmanna, Dobrovského a ostatních. Byli při tom i některé zajímavé zvláštnosti. Tak na předválečných Královských Vinohradech si libovali v duchovních vůdcích a měli ulice Puchmajerovu, Wenzigovu, Hálkovu, Palackého. Na Žižkově se hlásili ke kališnictví svou ulicí Lipanskou, Lupáčovou, Prokopovým náměstím a jinými. V Nuslích zvěčnili na nárožních tabulkách prvé příslušníky Přemyslovců: Mečislava, Rostislava, Mojžíra, Čestmíra a jině. Nechybělo ovšem ani jmen, která připomínala panující dynastii: Ferdinandova, Františkovo nábřeží.

Poválečná změna politických poměrů a příchod nových lidí na radnice se odrazil i ve jménech ulic. Zmizelo pojmenování Josefské a přišlo Náměstí republiky, z Eliščiny se stala Revoluční. Do pozadí také ustoupili Palacký (v Praze v některých případech z praktických důvodů, protože každá čtvrť Velké Prahy měla jednu ulici Palackého), Wenzig, Hálek, Havlíček, ba i Mánes a na jejich místo byly dosazeny názvy po zemích a národech, lidech, kteří ve válce něco znamenali, a politiků a státníků osmnáctého roku. Tak jsme se dostali k ulici Londýnské, Rumunské, Polské, ale také Uruguajské a Fochově n bo Barthouově.

Nyní se opět provádí změna jmen ulic, protože některá označení nevyhovují duchu doby. A tu snad by bylo dobře, kdyby ti, kdo přejmenování připravují, si uvědomili slova, která pronesl Vůdce a říšský kancléř Adolf Hitler v neděli

dne 16. července při zahájení výstavy umění v Mnichově. Právě podle referátu „V. B.“:

„Auch in anderen Künsten leben die vergangenen Zeitalter mit. Ihre Leistungen gehören nicht nur zum vergangenen Gesamtkulturschatz eines Volkes als eine Art kostbarer Erbmasse, sondern darüber hinaus auch zum Bildungsgut, aus dem heraus und mittels dem weiter geschaffen und fortentwickelt wird.“

Nežijeme jenom dneškem, ale také z fondů minulosti. Čerpáme z bohatých dějin národa mnohá poučení. Na svou minulost můžeme býti hrdí. Malý národ, často i vnitřně velmi rezervovaný, ale vždy se probíjející do řad národů kulturně nejvyspělejších. Od zřízení Protektorátu bylo několikrát povolány činiteli mluveno o slavné naší národní tradici. Buďme si této skutečnosti vědomi. Odstraňujice pojmenování, která nejsou v souladu s dnešní dobou a jejím duchem, sáhněme po jménech, která nejsou a nebudou pro žádného Čecha nikdy jenom zvukem, ale která znamenají důležitý úsek národního bytí.

Žalský.

Konec okružních lístků.

Už je to pryč několik měsíců (kdo dovede v této dravé době sledovat spád událostí tak přesně, aby si všiml všech nejmenších detailů?), co naše dráhy zrušily tak zvané okružní lístky. Bylo to pěkné zařízení, umožňovalo turistovi se značnou slevou vidět vzdálené kraje bývalé republiky, Slovensko, Podkarpatskou Rus, země historické. Nelze už v Protektorátě jezdit ve vzdálenostech, na něž okružní lístky poskytovaly slevu. Růžové okružní lístky vzaly za své — a přece, když se v starém cestovním albu na starou okružní jízdenku podíváš, když si vzpomínáš, jak jsi před několika lety jel do Rachova, do Jasiny, do Užoku, do Rožnavy, vidíš teprve, jak rychle kráčela v posledních měsících těmito zeměmi historie. „Nemáme kam jezdit, okružní jízdenky už nevydáváme,“ říká pokladní. Nu, máme ještě kam jezdit, je ještě přemnoho bohatých krás v naší zemi, ale ten starý, neplatný okružní lístek, ten nejvíce ti řekne, jak se zmenšil náš svět, naše možnosti, naše příležitosti. A naopak, ten růžový okružní lístek ti poví, že jsme se opravdu starali dobře o rozvoj turistiky i do nejvýchodnějších zemí republiky, vzpomeneš, co se vykonalo na Podkarpatské Rusi pro větší blahobyt té nuzné země, vzpomeneš, jak opravdu byl probuzen zájem o kraj, kde k srdci hovořily hory a staletí, a znovu uožijíš ten starý okružní lístek do vzpomínek na dobu dvaceti let bývalé republiky, té republiky, jejíž délková osa měřila 900 km . . . J. Zhor.

doba a lidé

Lumír Čivrný:

O mladých a o morálce provisoria

Vždy, když mezi lidmi něco neklape, mluvívá se o nutnosti vystřídat mladé starými, o generačním problému. Psát o generacích patří k periodickým chrobákům žurnalistiky hned vedle úvah o národní povaze. Slůvko „generace“ je slůvko kouzelné, je to zaklínadlo, hromosvod, útočiště slepců, když se před nimi otevře neznámé, neprobádané prázdno, na př. hospodářská krize, potíže s populací, prohra národního fotbalového mužstva, vzrůst sebevražednosti. Jako by občas bylo nutno nějaký ten „generační problém“ spolknout jako pilulku — pro zdraví. Beze škody se stráví, a nic se nestane. Je možno se klidně vrátit k dennímu pořadu.

A přece generace jsou; nezávisle na tom, jak se s nimi v tisku nakládá. Je to v celku přirozené: nespokojujeme se tím, co lidé před lety pokládali za ukončené. Život se nekončí, pracuje se stále o jeho dokonalejších formách a velmi často se za ně bojuje. Jeho rytmus a styl se mění: s lidmi a v nich. Tu jde vskutku o generace, jenže mají mnohem větší rozsah a hlubší smysl, než jaký jim přiřkne úvaha v denním tisku. A vypozerovat pak znaky odlišnosti životního rytmu, to není snadná úloha. Jde o změny mentality

u velkých společenských celků, o generace národů; mají lidé po všem světě stále více rysů společných než rozdílných, žijí v podmínkách ekonomicko-sociálních stále vyrovnanějších, takže jsou často větší rozpory uvnitř národních celků než mezi nimi. Hledat generační znaky znamená pak ptát se po typu; nacházet ne zvláštnost, ale obecnost, ne vrcholky, ale průměr. A při tom mít trvale na paměti, že průměr neexperimentuje; že myšlenka, jde-li z ruky do ruky, zatemňuje se.

Generace sama (jako souhrn lodí určitého rytmu životního z určitého období) není nic statického a pevného; mění se, vyvíjí a přetváří s každým jedincem, vklíněna mezi generaci předchozí a následující ve své dospělosti. Jsou období, kdy je dočasně pohlcena. Otevrou-li se před lidmi otázky, s něž nejsou, dobrovolně zahazují individualitu a vrhají se do obludného vědomí množství. Bylo tomu tak, myslím, při vypuknutí války. Jedince i generace pohltil dočasně fantom národa.

Ani šablonovitá otázka „starší proti mladým“ nevnese mnoho světla do temnot kolem „generačních problémů“. Přčetné křepké mladíky vidíme kysat ve společnosti starců, jak svorně s nimi dusí, co roste, zavírají okna, brzdí vše pohyblivé. A jsou naopak lidé fyzicky staří, kteří dokonce vedou ty nejmladší k práci a při práci o nějaké skutečné novotě, o nějaké dokonalejší formě životní.

Co tedy s generací?

Je třeba říci, že v širším smyslu slova ji určují technika a práce, společnost a její hybné síly, hospodářství, poměr k hmotě. V užším smyslu pak toliko věk, datum zrození jejích členů.

A co nyní s generací nejmladších?

Jednou o ní bylo řečeno, že je zcela jiná než generace třicetiletých: rezervovanější, skeptičtější, střídmejší, ba chudá ve výrazu, strážlivá a mlčelivá. Jindy, že trpí obecným komplexem méněcennosti, že je pasivní, zakřiknutá. Jednou se tvrdilo, že je realistická, jindy zas, že je sentimentální, neboť prý zaměnila Toma Mixe za operetu; jindy, že je příliš sportovní, a posléze, že je vůbec k ničemu. Vyskytly se i rady, vesměs dosti laciné.

Jelikož nemáme pocit viny a můžeme mluvit o generaci nejmladších prostě z dobré vůle poznat ji či promluvit za ni, pohovořme o ní. Především o jejím sportovním formalismu. Na příklad tohle: menší kluby, hlavně fotbalové, vlekou s sebou mladé lidi, kteří nikdy kopanou nehrají, ale nosívali hráčům kufry, mají v malíku všechny jejich slabiny i přednosti i jejich rozmary a vůbec psychologii, vykourí spoustu cigaret v hádkách, je-li výhodnější hrát proti „A. F. K. Příchlupy“ systémem dvojitého W či nějakým jiným, udržují morálku mužstva i náladu na hřišti, aspirují tajně na funkci trenéra, klubovního lékaře nebo soudce. Někdy se z nich stanou funkcionáři sportovních klubů. Většinou však zůstávají pouhými sportovními formalisty. Fanoušky. Ve velkém pak plní hlediště na zápasech slavných klubů, o jejichž vítězství se předem úporně hádají. — Teoretický poměr ke sportu, formalismus, fanouškovství, to je mor mladých lidí. Souvisí to jistě poněkud s výskytem typu, dosud u nás nevyhynuvšího, typu lokajského. A ještě s něčím podstatnějším.

Výkonnost ve všech sportovních odvětvích stále stoupá: srovnáme jen deset let staré rekordy s dnešními. Sportovní generace? Ne, jen specialisace. Gla-

diátoři trhají rekordy, zatím co se hrudníky ostatních rozšiřují jen nepatrně. Mladé lidi ovládl systém hvězd, oslepuje je, těží z nich: prostý obchod.

Prakticky má nejmladší generace ke sportu stále ještě dosti daleko. Ke sportu jako rekreaci, jako posile, jako zdokonalení. Nepochybně mají mladí sport rádi. I když nemrhají časem jako fanoušci, mají času málo. Ani hřiště není tolik, kolik by bylo třeba, ani náradí. A člověk, znavený běžícím pásem, mnohdy vyhladovělý a utýraný, nemyslí na sport. A pak: sport stojí peníze.

To vše se týká především chlapců. Děvčata jsou na tom ještě hůře; větší měrou sportují jen ta bohatší a studentky. Ostatním zbývá jen trochu koupání, wolleyballu, turistiky. Jsou pozadu za chlapci, jejich situace povšechná je horší, neboť jsou závislejší. na rodině, na morálce, na výdělku. Mají proto i méně odvahy zlomit konvenci.

Nedá se tedy, myslím, mluvit o nejmladší generaci jako o sportovní. Ona dosud čeká na dobu, kdy bude moci opravdu sportovat. A sem, do tohoto čekání, spadá trochu i fanouškovství. Také ono je poněkud součástí morálky provisorie, morálky dnešního mládí.

Nic nevyplňuje dokonale život mladých lidí, nic jim nedává jistotu: ani sport, ani tramping, ani škola, ani práce, ani kultura, ani láska.

Je tomu už víc než deset let, co vznikl a rozbujel tramping, zprvu jeden z protestů proti drillu, mechanisaci, morálce, kšeftu, později v dusném ovzduší mnohem méně romantický a velmi zchlazený i pohodlný sobotní odchod do přírody. Mladí stále ještě hojně trampují. Milují na trampingu nedostatek drillu, mnohým nahrazuje sport, mnohým přibližuje lásku; všem pak přírodu. Že ztratil na průbojnosti — sotva asi s generací — vidíme z toho, že mnozí mladí lidé na př. stolují v chatách se vším hamparátím obědového komfortu. Nepatrné procento romantiků se vláčí v okolí Prahy s výstrojí, vhodnou na výpravu do tajgy. Ti první i ti druzí jsou na tom stejně: kazí si radost z přírody, z pohybu. Obojích však ubývá, jak ubývá vlivu starších.

V přírodě se mladí mohou vrátit k přirozené vnitřní poloze; vzniká tam často mezi chlapci a děvčaty pěkná, věčná, nesentimentální láska (nedejme se klamat t. zv. trampskými písněmi). Jediné tam má láska dnešních mladých lidí trochu volnosti. I ona trpí provisoriem, jež způsobuje neupřímnost a náhlé, bolestné zvraty. Citový, smyslový život mladých lidí je ujařmen, zdupán a zasypán hmotou, čísly, seschlý nejistotou. Zdá se, že také proto tolik mladých děvčat čte sentimentální romány; jejich citové jádro je v nepravé poloze, nechápu skutečnost, nevzrušuje je. S pudovou, tělesnou svou částí si přemnoho mladých děvčat neví rady, a do té trochy volnosti, již se jim na rozdíl od jejich maminek zřejmě přece jen dostalo, se vydávají nepoučena. O něco lépe jsou na tom chlapci; o to jim zase přibývalo cynismu. A i ten, třebaže ho není tolik, aby se mohla generace dvacetiletých prohlásit za generaci cyniků, je součástí morálky provisorie. Je jakousi solí čekání, napjatého, vyčerpávajícího. Nebýt ironie, pohrdání a clownství — jež se projevilo důrazně i na mladé české scéně a jež nikterak nevymřelo (pomysleme jen na studentskou „recesi“) — trpěli by mladí vskutku hromadně silným komplexem méněcennosti.

Vždyt je jim očkován již ve škole. Škola je něco, co si mladí sami nevytvořili, něco, čemu byli vydáni

bez pomoci a príkazem. V samém jejím základe není život, nýbrž provisorium. „Škola, to nic není, to je jen příprava, život teprve přijde,“ říká se žákům. Zákon je ve škole stále ještě nepohyblivý a ztrnulý. Netečnost ke všemu hromadnému, oficiálnímu, veřejnému vzniká u mladých lidí ve škole. Škola nechce být životem; což však mladí mohou nevidět, že život je s t, a že jsou sami jeho částí? Snaží se tedy žít mimo školu. Ve škole, ve studentském prostředí je slovo „votrava“ téměř nejčastějším dorozumívacím prostředkem.

A přece byla škola lidem, kteří vyrostli v dvaceti poválečných letech, jedním z mála zákoutí šťastnějšího života.

Kdykoliv z ní vyšli, přivalila se na ně vlna závazků současně s nemožností použít školského vzdělání.

Často se mladým vytýká, že nedovedou psát, že jejich styl je suchý. Snad je to pravda. Pokud píšou, je jejich značná část zachvácených estetstvím, opičením po svébytném výrazu někoho ze starších spisovatelů, formalismem.

O kulturu se starají, pokud mohou. Dobrá divadla, na př. Divadlo E. F. Buriana, mají publikum po výtce mladé. Ale jsou to také mladí, kteří naplňují operety (po této stránce vedou opět dívky). Nuže, je pravda, že na poměru mladých ke kultuře velmi záleží. Kulturní pracovníci a samy organizace mládeže se dost často staraly o to, aby všichni mladí přešli z operet do výstavních sálů, do dobrých divadel, do koncertních síní. Nemělo to mnoho úspěchu, protože v celku nejde o to, vychovávat v poslední chvíli člověka k chápání dobrého umění, nýbrž jde o to: dát mu možnost s dobrou kulturou stále žít. Ale tohle dnes mladí neočekávají. Říkají si tedy opět: „Jednou . . .“ Snad je mezi nimi dost takových, kteří nedají umřít opravdovým hodnotám.

O postavení mladých lidí v „praktickém životě“ se nedá mnoho mluvit s hlediska jen generačního. Otázka se týká stejně padesátníků jako dvacetiletých a je zakloubena ve společenském systému. Lze se jenom ptát, jak působí události, jako byla hospodářská krise nebo loňský podzim, na poměr mladých k práci. Nuže, dvanáctiletí kluci se ve škole oddávali nečinnosti ne z flákačství, ale z pocitu zbytečnosti, prázdna, nejistoty. Kdo jim dá mravní sílu? Je mírně k smíchu, mluví-li ještě dnes někdo o tom, že je třeba „vytvořit generaci podnikatelů“.

V těchto stojatých vodách hledejme nakonec koťevní řetěz mravního řádu mladých lidí.

Narodili se ve válce a kolem ní, prošli hospodářskou krizí.

Odtud jejich skepse, rezervovanost, mlčelivost, cynismus i sentimentalita, nestálost, netečnost, smutek i ironie. Nevím, co se dá od nich očekávat. Sami čekají. Mají už svou historii. Je asi taková:

Od války žili ve stínu velkých myšlenek, starších i nových i zdánlivě nových. Ve stínu: většinou je příliš nezkoumali. Připjali se na ně s nadšením, s touhou a výsadou mladí spálit se v kolektivním úsilí. Život je odmítl, přijala je hesla. A že myšlenky nežijí samy, nýbrž v lidech, připjali se mladí i na lidi. Na své starší spoluobčany. Narazili spolu s nimi. Tisíckrát

opakovaná hesla se odpoutala jako balony a vichřice je odnáší. Dnes mladí čekají, zkoumají nosnost myšlenek, pokud mají sílu, a pokud nemají, snaží se zapomenout a žít ze dne na den. Neklesá jich možná o nic víc než těch starších. A život pokračuje: jíst, milovat, vzněcovat se a tesknit a smát se chce každý den. Ale pod tím je ticho, ticho čekání. Z pochybností se pomalu rodí představa, přesnější představa o práci, a také vůle. Není jí ještě mnoho. Mladí nebudou tolik trousit formulky jako jejich otcové, a jak rychlý spád života v této době, nebudou moci zestárnout v nečinnosti. Je to jejich štěstí.

věda a práce

Walter Greiling:

Chemie ve světové válce

Ze zajímavé knihy Waltera Greilinga „Chemie dobývá svět“, která vyšla roku 1938 v nakladatelství Limperta v Berlíně uveřejňujeme zkrácenou kapitolu o významu chemie za světové války.

Kultura a technika západu vznikly spoluprací evropských národů. Bylo by marným zaměstnáním hledat podíl jednotlivých národů a jednotlivých osobností na tomto vzniku. Každý národ má svou vlastní povahu a proto zvláštní nadání. A tak každý přispěl svým dílem k vytvoření západu. Toto poznání by mělo národy přibližovat k sobě. Vědomí vzájemného výkonu vede k uznání. Uznání zase je popudem k zvýšení výkonu. Avšak nevědomost jen zesílila na začátku XX. století nenávisť mezi národy.

Průběh světové války je jediným příkladem toho, jak se zneuznával význam techniky a hlavně chemie. A to na obou stranách. Spojenci byli překvapeni vulkanickým výbuchem německé síly, jak to řekl jeden anglický politik. Byli překvapeni, že celá léta nebylo na frontě poznat účinek blokády. Toto německé „Durchhalten“ bylo ze značné části umožněno novými chemickými vynálezy. Tato skutečnost vynesla německému chemickému průmyslu v úředním americkém memorandu výtku, že prý dlouho a systematicky připravoval válku.

Ve skutečnosti se Německo nestaralo o nic, co by přesahovalo rámec normální vojenské výchovy. Továrny na střelný prach a výbušniny sice měly „válečné smlouvy“, které je zavazovaly dodávat za války armádě mnohonásobek mírového množství výrobků. Ale nikdo se nestaral o přípravu surovin potřebných pro tak stupňovanou výrobu. Byla to čirá náhoda, že výroba čpavku z dusíku ze vzduchu pomocí uhlí a vody byla vyvinuta před rokem 1913, a že právě roku 1914 se podařilo zahájit velkovýrobu kyseliny ledkové spalováním čpavku.

Angličané ovšem už koncem XIX. století poukázali na tento zranitelný bod německého zbrojení. Roku 1898 přednášel Sir William Crookes před British Association v Bristolu „o problému pšenice“. Řekl tehdy:

„Světová sklizeň pšenice závisí na nálezištích chilského ledku. Kdyby se nepodařilo uměle přeměnit dusík ze vzduchu v hnojivo — světu hrozí hladová katastrofa“. Přednášce naslouchali chemičtí, zemědělstí a vojenští odborníci. Musili vědět, že umělé hnojení je životním problémem jen pro hustě obydlené země střední Evropy. Ani v Severní nebo v Jižní Americe, ani v Rusku nebo v Rumunsku, ani v Australii a v Indii není třeba uměle hnojit pšeničná pole. Tam není zapotřebí ani kilogramu chilského ledku. A právě

tak věděli tito odborníci, že sklizeň ve střední Evropě závisí na chilském ledku a na severoafrickém fosfátu. Kdyby přestal dovoz do střední Evropy, byl by tam hlad nevyhnutelný. V tomto smyslu platila věta Crookesova: „Problém dusíkových sloučenin je problémem života a smrti příští generace.“

Vojenští odborníci kromě toho věděli, že chilský ledek je nezbytnou surovinou pro výrobu střelného a trhavého prachu pro náboje a granáty. Tito odborníci si z celé řeči pamatovali výzvu: tak zesílit britské loďstvo, aby kdykoliv mohlo znemožnit dovoz chilského ledku.

S ů l z e v z d u c h ů .

Život na zemi je možný díky jedné okolnosti v dějinách země. Za jistého ochlazení se spojily plyny kyslík a vodík a vytvořily moře, kdežto dusík zůstal stranou. Na jiných planetách spojily se dusík s vodíkem ve čpavek, a kyslík místo aby s vodíkem vytvořil vodu, spojil se s uhlíkem a vytvořil kysličník uhličitý. Proto není tam v atmosféře z čpavku a kysličníku uhličitého života v našem smyslu. Ale vzdušný obal země se skládá ze čtyř pětín z volného dusíku. Využit těchto úžasných množství dusíku k zvětšení přírodních darů země — tot úkol, který může nadchnout kdekoho. Proč byli právě zde chemikové tak zdržliví? Odstrašovalo je vědění.

Věděli, že všechny použitelné způsoby vázání dusíku vyžadují úžasných nákladů energie. Dusík se spojuje s kyslíkem za bouřky při vysoké teplotě blesku. Tak vzniká kyselina ledková, kterou déšť snáší na zemi a hnojí jí pole. To se ví už od roku 1800.

V Německu už dlouho před válkou pracovali na pokusech vázání dusíku ze vzduchu. Byly docíleny velké úspěchy na tomto poli. Ale válka přerušila mírový vývoj.

V novém závodě v Oppau právě narukovali poslední mistři a montéři. Brzy bylo nutno je povolát zpátky. Válka vznesla velké požadavky na továrny výbušnin a na jejich hlavní surovinu: kyselinu ledkovou. Jen závod v Ludwigs-hafenu mohl krýt potřebu kyseliny ledkové, a to jen, když byl závod zvětšen. Už na podzim roku 1914 musila se závodní správa odhodlat k přestavbě a k zvětšení ročního výkonu na 100.000 t čpavku. Bylo to téměř tolik, kolik mohly dodávat všechny německé plynárny a koksovný za plného provozu.

Ale už koncem roku 1915 se ukázalo, že ani to nestačí. Bylo zapotřebí zase zdvojnásobit výrobu. Na to ale nestačilo místo v Oppau. Válka vyžadovala, aby byla postavena továrna na čpavek největších rozměrů, která by se byla mohla ještě rozšířit. K synthese čpavku je zapotřebí kromě vzduchu a vody především uhlí, které odstraňuje z vody a ze vzduchu rušící kyslík, aby zůstaly samy obě součásti čpavku — dusík a vodík. Bylo tedy třeba jít tam, kde bylo uhlí nej-lacinější. Tímto místem bylo střední Německo, kde v údolí Geisely je pod dvacetimetrovou vrstvou písku 90 m silná vrstva hnědého uhlí.

Stavba tohoto závodu v době válečných útrap byla podivuhodným výkonem. Na velké rovné pláni byly na jaře roku 1916 tři malé vesnice a větrný mlýn. Na kolech přijela skupina mužů a 19. května 1916 se konal na pšeničném poli první výkop. V dalších týdnech přišly tisíce dělníků a byl dovezen ve velkém množství stavební materiál. Tři vesnice byly srovnány se zemí, pole pošlapána tisíci kroků, půda rozryta. Dělníkům, kteří pracovali pod širým nebem, se lepila hlína na paty, jako vojákům v zákopech ve Flandrech. V zimě byly zazděny kotle. Pro velký mráz bylo nutno instalovat koše se žhavým koksem. Ještě nebyla ani střecha hotová — a v kotlech se už topilo. Přesto byl první synthetický čpavek dodán necelý rok po zahájení prací. V roce 1917 dodával

závod 100.000 t čpavku a hned se přistoupilo k další stavbě. Bylo třeba ještě 70.000 t. Těch se dosáhlo v srpnu 1918. Ale zatím už vzrostla potřeba na 250.000 t. Ani voda ze Sály nestačila, protože závod spotřeboval za hodinu 60.000 kubických centimetrů vody.

Přeměna dusíku ze vzduchu ve čpavek, a čpavku v ledkovou kyselinu za světové války byla příliš pomalá, aby kryla potřebu. Co se nehodilo muničním továrnám pro výrobu střelného a výbušného prachu, to nutně potřebovalo zemědělství pro hnojení polí. Osevní plocha, která byla v rukou Němců, musila krýt potřeby národa a armády. Blokáda znemožňovala zcela dovoz ze světových trhů. Ale německá pole i beztak nestačila, protože byl nedostatek pracovních sil a koní. Nesmělo dojít k ještě většímu zmenšení sklízň pro nedostatečné hnojení.

Chemie pomáhá armádě.

Co nepřipravená německá chemie mohla vykonat, to skutečně vykonala. Nemohla sice krýt spotřebu umělých hnojiv, ale v muničních továrnách nebyl nedostatek ledkové kyseliny. Ale ledková kyselina je jen jednou surovinou při výrobě prachu. Bylo třeba opatřit další. U střelného prachu bylo zapotřebí ještě buničiny a glycerinu, u výbušného prachu kromě toho toluolu a fenolu. Dehtu pro výrobu toluolu a fenolu bylo dost, protože koksovný pracovaly s plným výkonem. Byl však velký nedostatek glycerinu, který se získává v mydlářském průmyslu z olejů a tuků. Nutné suroviny se dovážejí z tropů. První, čeho se nedostávalo v Německu, odříznutém od světových trhů, byl právě tuk! A protože nebylo dost tuků pro mydlářský a margarínový průmysl, nebylo také dost glycerinu pro výrobu výbušnin.

Nikdo se o to v Německu nepostaral, nikdo nepředvídal tento nedostatek. Politické a vojenské kruhy vilémovského Německa se nezabývaly technickými otázkami. Ani nikoho nenapadlo, že jednou bude třeba bránit se proti blokáde. I diplomaté se těžce mýlili, když šlo o úlohu, kterou bude mít Anglie v evropském konfliktu. Nikdo si nechtěl znepřátelit Anglii. Proto považovali za nemožné, aby Anglie spatřovala v Německu nepřítele. Lidé se ukolébávali ilusí, že to není v zájmu Anglie vést válku se všemi důsledky proti Německu. Bylo by přirozené, kdyby se někdo postaral o to, aby nikdy se nemohlo podařit, a proto aby nebyl učiněn ani pokus o vyhladovění celého národa, jak to bylo cílem blokády a jak se to skutečně podařilo. V syté předválečné době byla zcela cizí myšlenka, že by moderní válka mohla být vedena i proti ženám, dětem a starcům. Už když byla blokáda skutečností, bylo hodně zmeškáno, co se mohlo stát, aby byly zeslabeny její následky. Teprve v květnu 1916 se začaly hledat cesty, jak odstranit nedostatek glycerinu. Chemický průmysl musil sám dát podnět. V téže době se objevilo, že i zásoby bavlny jsou u konce a že se nedostává bavlnových odpadků k výrobě střeliva. Buničiny z dříví bylo sice dost, ale bylo třeba složitých pokusů k zjištění, jaký druh dříví se nejlépe hodí pro muniční továrny.

Právě tak nikdo nepředpokládal, že se blokáda ihned projeví nedostatkem kovů. Kdyby se chemický průmysl byl aspoň jen trochu připravoval na válku, pak by továrny na hliník a magnesium byly postaveny už před 10 lety, a ne teprve r. 1915—17! Právě tak nikdo nepomýšlel využít vojensky velkou převahu Německa v chemii. Velké továrny na dehtová barviva, které kryly 85% světové spotřeby, byly ze začátku téměř uzavřeny. Správy továren byly velmi udiveny, když se jich vojenské úřady dotázaly, zda mohou vyrábět výbušniny. Továrna na barviva v Höchstu odpověděla toto: „Na váš dopis sdělujeme, že nejsme továrnou na výbušniny a nemůžeme zařídit výrobu trinitrotoluolu a pikri-

nové kyseliny.“ Na konec přece byli ochotni pomáhat armádě svými chemickými znalostmi. Ale vojenská správa dlouho nepomýšlela na využití možností továren na dehtová barviva. V továrnách na indigo byly uskladněny velké zásoby tekutého chloru. V jiných továrnách bylo sta tun fosgenu. Chlor a fosgen mohly být použity jako bojové plyny.

První pokus o zhotovení bojového plynu podniklo vrchní velitelství, když se přesvědčilo, že i odpůrci strana podniká pokusy s granáty, plněnými plynem. Bylo to roku 1915. Teprve po několika měsících zasedli chemikové nad úkolem systematického propracování možností chemické války. Němečtí chemikové Steinkopf a Lommel vynalezli při tom v roce 1916 první bojový plyn, který byl pojmenován podle počátečních slabik jmen vynálezců „Lost“. Brzy po prvním plynovém útoku na německé straně použila i odpůrci strana chloru a fosgenu.

Současně s použitím bojových plynů bylo zapotřebí také ochranných opatření proti důsledkům plynu. Plynové masky byly už dřív používány v závodech, kde dělníci pracovali s jedovatými plyny. Působení masky záleží v tom, že póresní dřevné uhlí, t. zv. aktivní uhlí může zadržet plyn. Ale plynová maska způsobila, že plynová válka už nebyla tak hrozná. Nedostatek příprav a dlouhé váhání německého vrchního velitelství zaviniily, že chemická převaha Německa nemohla se rozhodným způsobem projevit v plynové válce.

Ale jestliže chemie zasáhla pozdě na ryze vojenském poli, co teprve tam, kde šlo o výživu a ošacení obyvatelstva v případě blokády! Při tom už dvacet let byly známy chemické pochody k tomu nutné. Už dvacet let před válkou byly známy způsoby chemického vytvoření textilního vlákna. Těsně před válkou se v Německu vyráběla třetina celého umělého hedvábí na světě. Bylo to však pouze 3500 t, ani ne 1% německé spotřeby textilních vláken. A ze začátku války byl tento skromný průmysl úplně zastaven. V továrně na umělé hedvábí v Kelsterbachu se začala vyrábět sušená zelenina. Teprve koncem roku 1915 bylo usneseno něco učinit, aby byl zmenšen nedostatek textilních látek. V únoru začala továrna Sydowsaue u Štětína po prvé vyrábět vlákno z buničiny, a to tak, aby bylo možno je zpracovávat na starých strojích na bavlněné látky. Výroba začala 1. srpna 1917. Ze začátku se vyrábělo denně 3000 t, potom 10.000 t. Ale byla to jen kapka v moři německé potřeby. Malé množství těchto umělých látek, vyrobených za války způsobilo však věci, které ještě dnes počítujeme v Německu. Protože výroba byla zahájena unáhleně, nebylo umělé vlákno dobrým novým produktem, nýbrž typickou náhražkou. Při tom bylo ještě spojováno s velmi nepevnou trhovou vlnou. Látka, která takto vznikla, působila spíš dojmem papíru než textilie. Dlouhou dobu trpěl odbyt umělého hedvábí a buničité vlny v Německu pro dojem, který zanechaly za války textilní náhražky.

Chemie láme blokádu.

I chemie kvasnic by se byla mohla dlouho před válkou připravit na blokádu. Četní němečtí učenci se už od roku 1900 zabývali chemickými pochody v kvasnicovém průmyslu. Bylo dost peněz na pokusy. Tehdy v Německu vzkvétaly pivovary, lihovary, octárny atd.

Už za války se z cukru, z řepy a ze dřeva dělalo krmivo. Jen deset let zkušeností, a byly by tu statisíce tun potravin a krmiv, u nichž by nikdo nepoznal podle chuti původ. Za války nešlo o cenu. Německo mělo ve skladištích mnoho cukru určeného pro vývoz, a tento cukr by mohl být přeměněn po malých přípravách ve vydatné krmivo, kterého byl náhle pro blokádu nedostatek. Ale v prvních válečných letech byl přebytek cukru spotřebován a pro přehnané obavy

o nedostatek krmiv způsobeno pověstné vyvražďení vepřů v roce 1915.

I pokles výroby cukru pro nedostatek pracovních sil v reparačství mohl být zmírněn. Už od roku 1860 existuje způsob, jak pomocí koncentrovaných nebo zředěných kyselin dělat cukr ze dřeva. V Německu se však do toho dali unáhleně teprve za války. Ale protože nebylo dost času na vědecké prozkoumání pochodů, nebyly výsledky valné. Teprve po válce objevil Scholler příčinu: rozklad hroznového cukru přímo v aparatuře přítomností kyseliny ve vodě. Pak už nebylo těžké upravit aparát tak, aby byl cukr rychle izolován od zředěné kyseliny sírové. Kdyby němečtí chemikové včas před r. 1914 poukázali na to, že dobývání cukru ze dřeva bude jednou za války důležité pro výživu obyvatelstva, bylo by velmi snadno získat tolik dřevného cukru a z toho tolik krmiv, že by bylo zachráněno statisíce krav. Rychle za války zřízené továrny by stačily k znemožnění nedostatku mléka, protože by byl dostatek krmiv, a pak by nebyla ani tak velká dětská úmrtnost — kdyby jen výkon činil 60—70% dřevné substance, a nikoliv jen 10%, jako za války.

Úžasná převaha spojenců nad obleženým Německem, pokud šlo o suroviny, se zejména projevila v dopravních prostředcích a v letadlech. Už za bitvy na Marne vrhli Francouzové pomocí autodrožek a nákladních aut, stažených z celé Paříže, čerstvé síly na frontu. Roku 1916 u Verdunu byla celá francouzská armáda převezena za několik hodin na ohrožené místo a nastoupila o den dříve než Němci spoléhali. 1918 byla vojska na spojenecké straně téměř zcela motorisována, kdežto u Němců byl stále větší nedostatek koní. Spojence donesla k vítězství olejová vlna, řekl jeden americký znalec, a myslil tím naftu, která poháněla motory letadel a automobilů.

Oproti milionům tun nafty u spojenců měli Němci 350.000 t benzolu a od roku 1917 asi 110.000 t benzinu ze zničených a znovu upravených haličských a rumunských naftových pramenů. Ale co všechno se nedělá z benzolu!

Motorisace však ztroskotala nejen na pohonných látkách, chyběla jí také guma. Nákladní auta musila mít ocelová kola, a majitelé kol dostávali papír místo gumových obručí. Nemusilo to být. Je to nejjasnější důkaz, jak málo prakticky pomýšlel německý chemický průmysl na válku.

Německo už tehdy mělo vhodné zařízení k výrobě umělého kaučuku. Ale výrobní cena byla mnohem větší než cena přirozeného kaučuku, ačkoliv tento stál tenkrát 20 marek za kilogram, kdežto dnes stojí 1 M. Když však začala válka, byla výroba umělého kaučuku úplně zastavena, protože nebyly suroviny. Methyلكaučuk se totiž dělal z acetonu, redukcí hliníku za přítomnosti rtuťových solí. Tyto tři suroviny byly však potřebné pro jiné vojenské účely.

K získání acetonu bylo třeba karbidu. Hlavní dodavatel karbidu, závod Knapsack, byl příliš malý. Teprve o vánocích roku 1915 byl vyroben první karbid v Piesteritz, kde dnes stojí velká továrna. V tomto závodě byla postavena první pec na 10.000 kW, kdežto dříve existovaly pece jen o 800 až 1500 kW. Když tedy na konec roku 1917 bylo dost acetonu, získaného z karbidu a kyseliny octové, aby měla továrna na umělý kaučuk v Elberfeldu dost surovin, podařilo se do konce války vyrobit asi 2000 t umělého kaučuku. I tento úžasný výkon německé chemie za války stál ve znamení hesla: Příliš pozdě!

Loupež patentů.

Spojenci právě tak jako Němci nepomýšleli na význam chemie za války. Náhle se tam nedostávalo barviv a léků, protože dříve dodávalo toto zboží Německo, a teď víc do dávat nemohlo. Nedostatek dehtových barviv a pomocných

prostředků vážně ohrozil celý anglický textilní průmysl, jehož výroba obnáší 4 miliardy marek ročně. Je to komické, ale bylo tomu tak: anglická vláda potřebovala stotisíc vlajek v anglických národních barvách, ale v Anglii nebylo barviv. Vláda zadala dodávku vlajek do Ameriky, protože doufala, že tam je ještě dostatek německých barviv. Vlajky byly dodány, ale brzy vybledly. Vznikl právní spor, protože dodavatelé slíbili použití německých barviv. Věc se dostala na veřejnost a způsobila uprostřed války téměř ministerskou krizi.

Švýcarsko nemohlo dodávat dost barviv. Čínští obchodníci prodali své zásoby německých barviv s velkým ziskem do Ameriky. Cena indiga stoupla osmnáctkrát.

Ale pravá barviva nejsou nejdůležitější ve válce. Důležitější jsou výbušniny. Anglie a Francie upozorovaly, že válka vyžaduje víc munice, než kolik může dodat jejich průmysl. Pro tyto země, které měly volný přístup k moři, bylo to sice trapné, ale nikoliv nebezpečné. Musily se jen vypsat dodávky, a Amerika dodala všechno, čeho se nedostávalo. Ale přece vyšlo najevo nedostatečné vybavení vlastního průmyslu. Věci se začal zabývat tisk, politikové, vládní úředníci. A bylo prokázáno, že příčinou je nedostatek chemikálií.

Teď spojenci a s nimi i všichni neutrálové propadli do opačného omylu. Nedoceňování chemie přeměnilo se v přeceňování chemie. Chemický průmysl byl prohlášen za nejdůležitější. Z Anglie a z Ameriky šlo všemi novinami světa heslo o chemické převaze Německa. Každá větší země začala zakládat chemický průmysl. Začalo vítězné tažení chemie světem.

Za několik týdnů měla teď Anglie dohnat to, co zmeškala za třicet let. Miliony měly nahradit třicetiletou píli a vůli. Ale tak lze jen převzít hotové, nikoliv však vytvořit nové. Ještě jsou Angličané, kteří si váží německého výkonu a spatřují pravou příčinu německé převahy v důkladné vědecké a technické práci. Ale přece si chtěla Anglie přisvojit výkon penězi a mocí.

V Anglii, Francii a Americe byly zabaveny patenty a filialky německých chemických závodů. Marně se však snažili udržet tyto závody v provozu. Proto se hledali odborníci. Bývalý chemik elberfelderských závodů na barviva založil v Americe Beckers Aniline and Chemical Works s kapitálem 25 milionů dolarů. V Anglii založil muž jménem Levinstein s vládní podporou British Dyestuff Corporation.

V listopadu 1918 obsadili spojenci nejdůležitější německé továrny. Pod záštitou spojeneckých vojáků přišli nejlepší spojenečtí inženýři a chemikové, aby všechno prostudovali a vyfotografovali. I v neobsazené části Německa byly chemické továrny prohledány vojenskými komisemi spojenců. Vše, co mohlo být použito pro výrobu výbušnin bylo zničeno. Žádost přeměnit aparaturu pro mírovou výrobu byla odmítnuta. Vojenská kontrolní komise žádala, aby jí byly vydány nejen pochody pro výrobu prachu a výbušnin, což by odpovídalo podmínkám Versailleské smlouvy, ale také pochody pro výrobu původních látek, kyseliny sírové a ledkově, čpavku atd. Žádala, aby jí bylo přesně oznámeno, jak se v Leverkusenu dělala kyselina sírová ze sádry — byl to válečný vynález, jehož vedlejším produktem byl cement překvapující pevnosti. Žádala dále, aby jí byly oznámeny všechny podrobnosti nepodařených pokusů, aby si tak uspořádala stejnou cestu.

Když vlády měly takový zájem o německá barviva, pak ani velké americké firmy nezůstaly pozadu a začaly lákat německé odborníky k přestěhování do zámoří. Někdy se to podařilo. Dva známí odborníci pomohli Dupontovu koncernu rozšířit výrobu. Dupontův koncern kromě toho podnikl ještě pokus získat 5000 německých patentů, které byly za války

zabaveny v Americe. Tyto patenty spravoval Francis P. Garvan, zástupce generálního prokurátora Mithella Palmera, který byl zase zástupcem presidenta Spojených států, a podepsal zprávu o těchto patentech. V této zprávě stálo, že zástupci německého chemického průmyslu v Americe provozovali za války a po válce špionáž, že znemožnili, aby vznikl americký chemický průmysl, že ho ničili dumpingem, že podbízelí ceny atd. Pod dojmem této zprávy byla roku 1919 svolána schůze amerických chemiků a založena Chemical Foundation. Věc připravili advokáti Dupontova koncernu. Během dvou let nato prodal Garvan 4767 patentů této Chemical Foundation, jejichž skutečná cena byla znalci odhadnuta na 10 milionů dolarů, které byly však prodány za 250.000 dolarů. Čtrnáct dní po tomto výprodeji složil Garvan svůj úřad a stal se presidentem Chemical Foundation, též firmy, které předtím poskytl tak úžasný dar.

Garvan poškodil ovšem nejen Němce, ale i americký stát. Válečné ministerstvo chtělo totiž samo koupit patent ledkové kyseliny a nabídlo Garvanovi jistou cenu. Garvan však prodal patent soukromé firmě za čtvrtinu této ceny. Byl z toho proces, ale Garvan odsouzen nebyl, protože se prokázal plnou mocí presidenta Wilsona a soudce prohlásil, že nesmí soudit jednání bývalého presidenta.

Garvanovi se podařilo docílit neuvěřitelného a nestoudného usnesení shromáždění Chemical Society, na němž byly přítomny tisíce chemiků a inženýrů. V usnesení se žádá, aby byl německý průmysl barviv tak zničen, aby příště mohl kryt jen vnitřní spotřebu Německa a nemohl exportovat. V Anglii se objevila kniha zaměstnance British Dyestuff Corporation, The Riddle of the Rhine, Rýnská záhada. I tam se žádá totéž: zničení německých továren, protože trvale ohrožují mír a znemožňují vzestup chemického průmyslu v jiných zemích.

Na štěstí protestovali spotřebitelé barviv na celém světě. Mohli poukázat, že nový průmysl dehtových barviv v Anglii a v Americe se těší nejsilnější obraně: povolovací řízení připouští jen taková barviva, která vlastní průmysl ještě nemůže vyrábět. Na místě zákazu dovozu přišla potom v Americe nemožná cla. I jiné chemické výrobky jsou ve všech zemích zatíženy vysokými cly, aby se pomohlo vlastnímu průmyslu. V Německu činí clo na chemické výrobky 5% hodnoty, ve Francii 20 až 80%, v Itálii 28 až 36%, ve Spojených státech 40%, v Japonsku 50%, v Polsku 65%, v Jižní Americe 80%.

Prohibitivní cla a zákaz dovozu jsou charakteristickými znaky zanikajícího hospodářství. Svoboda lidí, svoboda zboží a svoboda ducha nad celým světem existovala jen několik desetiletí. Válka znamenala její konec. Byla kdysi příčinou mohutného rozmachu techniky. Teď převzaly její úlohu organisované národy. Národy, které dříve závisely na světovém trhu, a teď jsou obchodními uzávěrami od trhů odříznuty, stavějí se na vlastní nohy. Překonávají nedostatek surovin technikou a organizací. Tak znamenala světová válka konec hospodářství světoobčana a začátek výměnného hospodářství silných národů.

dopisy

Nesnáze s moderním uměním.

Vážená redakce!

Účastníci diskuse (Zatloukal, Horký, Chaloupecký), jež vznikla kolem této otázky (viz 28. č. „Přítomnosti“), mají jednu společnou vlastnost, pro kterou se sotva budou moci dorozumět. A nejen oni, ale snad všichni dnešní horhlilé

Kukleny, dne 25. července 1939

Vážený pane!

Prosím, přečtete laskavě několik poznámek ke svému článku „Nesnáze s moderním uměním“ v „Prítomnosti“ ze dne 12. července 1939.

Nejsem umělec ani znalec umění, pouze ctitel všeho krásného a ušlechtilého (důraz kladu na ušlechtilost napřed, pak na krásu). Výtvarné umění cením vysoko a lituji proto (souhlasně s Horkým), když umělecká díla některá jsou nepřístupná lidu, protože nesrozumitelná. Mám dojem, že někteří nadaní výtvarníci jsou sobci, nemající dost smyslu pro příslušnost k celku a pro povinnosti z toho plynoucí. Tvořit jen pro sebe nebo pro úzký kruh lidí je snad příjemné a pohodlné, ale lepší je mluvit svým uměním k lidu, k mnohým lidem. Myslím, že to první považují někteří za vydržené právo umělců.

Každý člen malého národa má povinnost (větší než člen velkého národa) užít svých sil a svého nadání k prospěchu obce. A povinnost neplní, kdo mluví, píše, kreslí, maluje nesrozumitelně. Týká se to i jiných oborů než výtvarného umění, tohoto však nejvíc.

Jsem prostřední člověk a žiju v prostředním okolí. Pozoruju své okolí, ptám se často, proč do tohoto mého světa nedosahuje moc výtvarníků. Upřímně řečeno: pro jejich povýšenost. Nejdou mezi lid, nesnaží se o takovou formu své práce, aby se lidu přiblížili. Uměleckou touhu lidu pak ukojit musí kýčari, jimiž tak opovrhujete. Neprávem. Ti dělají uměleckou práci pro lid, ovšem tak, jak dovedou. Nadanější výtvarníci pracují líp, ale jejich snaha je málo účinná. Jejich obrazy visí na stěnách atelierů, muzeí, galerií a bytů horních deseti tisíc.

Dám příklad:

Přišel k nám vlasatý mládenec, že nám nakreslí naši chalupu. Za pět korun. Nakreslil. Možná, že byste kresbu odsoudil. Mně je milá, je to obrázek chalupy, kterou jsem si se ženou postavil z dlouholetých úspor. Rád bych měl její obrázek lepší, umělečtější, ale nadanější umělec nepřijde a nevymaluje, nenakreslí za 15 až 20 K. Rád bych měl obrázek svých dětí. Léta utíkají a obrázek nemám a asi nebudu mít, protože není umělce, který by se snížil a chtěl malovat děti chalupníků za 100 až 200 K. Raději maluje plátna za tisíce — která neprodá, protože jejich náměty a jejich provedení a forma mluví jen k němu a jsou němá pro většinu lidí ostatních.

Příklad z jiného oboru, nakladatelství. Před 26 až 27 lety zaplavil nás nakladatel Kočí lacinými knížkami. Němcové Babičku za 30 hal. tehdy dostalo skoro každé školní dítě (já také, dosud ji mám). I jiné spisky rozhodil, i obrázkové knihy a reprodukce obrazů. Snad si také pamatujete na tehdejší bouři proti Kočímu, nejen bouři konkurentů, ale i uměleckých kritiků. Snížil umění, tiskl na laciném papíře! Ano, ale byla to práce pro umění, protože obrazy a lit. díla přišla mnoha lidem do ruky. Ti druzí, co křičeli, neudělali pro uměleckou výchovu lidu nic, neboť se k lidu nepropracovali, nesnížili.

Promiňte laskavě, že dám ještě příklad Vám nejbližší. Váš citovaný článek. Lámu si hlavu, proč o dobré věci píšete slohem, kterému běžně rozumí jen člověk vyškolený v umělecké hantýrce. Nepovažujte, prosím, tento výraz za silný, přehnaný, přesvědčil jsem se ve svém okolí, že posudky o umění průměrný člověk nečte hlavně pro jejich zvláštní sloh a přemíru frází neběžných.

Psát, kreslit, malovat, zpívat, hrát prostě, to jest srozumitelně každému, umělecky, ale neumělkovaně, nehledaně.

Umělci mají na vybranou: Tvořit srozumitelně (nebo snadno pochopitelně, jak Vy říkáte), nebo mlčet; neboť umění, jemuž lid nerozumí, je němé. A umělci k nám mají mluvit. Budou dobrovolně mlčet, nebo zkusí mluvit srozumitelně? Uvědomí si odpovědnost?

Poslední odstavec Vašeho článku a zdůraznění dobré vůle dalo mně odvalu napsati Vám své laické myšlenky. Prosím, přijměte je laskavě v dobrém.

V plné úctě

Jan Sochor, techn. úředník

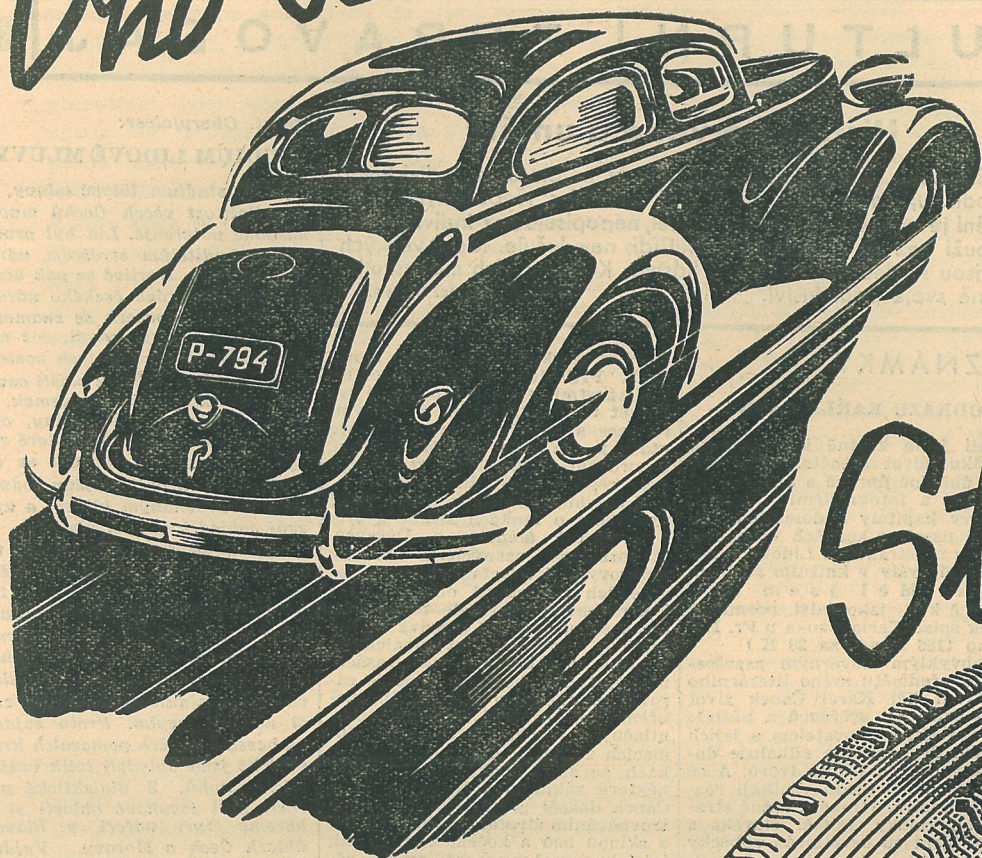
pro moderní umění, jakož i jeho neméně rozhorlení odpůrci stojí na stanovisku příliš krajním a tak trochu dogmatickém a doktrinářském, a proto se nemohou navzájem pochopit. Je pravda, že podstatou všeho umění je přetváření, jenomže nesmíme zapomínat, že toto přetváření má jisté hranice a meze, za které nelze jít, chceme-li býti chápáni. Uměleckost nezávisí ani tak na množství a smělosti v onom přetváření, jako spíše na jeho kvalitě, ukázněnosti a jemnosti. Jak říkával v přednáškách F. X. Šalda: Umělec se pozná podle toho, kolik sil dovede rozrušit a rozpoutat a kolik jich zase dovede spojit a spoutat. Velikost umění není v tom, kolik se od skutečnosti liší, nýbrž jak se od ní liší. Právě velcí a stále živí mistři, na př. Mánes nebo Aleš, vynikli v kvalitativním přetváření, nikoli v kvantitativním. Snad mnohé z nás poněkud popletly některé these moderní estetiky, zdůrazňující v umění především onen deformační, přetvořující princip formální. Tomu však nelze rozumět ve smyslu: čím větší odklon od skutečnosti, tím větší umění.

Umělec skutečnost přetvářet musí, bez toho by nebylo vůbec umění, ale toto odchýlení samo o sobě není a nemůže být ještě uměním, nehledíc už k tomu, že i v tom přetváření skutečnosti, jak již řečeno, jsou jisté hranice. Jsou jisté hodně proměnlivé podle doby a individuálního vkusu, ale dějiny — tato nejspravedlivější a nejspolehlivější kritická instance — samy vždy nejlépe ukáží, co v poznání uměleckém je možné a co nikoli, co přetrvává věky a co zhasne hned v prvním módním halasném rozmachu. Ale ovšem — i ty vášnivé a smělé rozmachy, i když plně omyly, zmatků nebo bohorovnosti, jsou přece jen pro umělecký vývoj důležité a plodné. Nesmíme se však potom tak příliš zlobit na ty, kteří nevidí hned anebo vůbec v tom experimentování a hledání hlubšího smyslu, na ty, kteří mají ve svém bytě raději obraz pro potěšení zraku a srdce než obraz jako umělecký problém nebo experiment. Lidí, kteří půjdou vždy nadšeně a nekompromisně za moderním uměním, bylo vždy málo, nad tím není třeba zoufat. Ale po pravdě budíž také řečeno, že mezi nimi bylo také vždy dost snobů, kteří každé novotě v umění škodili i prospívali víc než všichni její odpůrci dohromady. Kdybychom se uměleckou výchovou snažili co nejvíce lidí získat a nadchnout pro moderní umění, mohlo by se nám lehko stát, že bychom vychovali více snobů než skutečných znalců a milovníků umění.

Na druhé straně však zase ti, kteří horlí proti nesrozumitelnosti moderního umění, si snad ani neuvědomují, jaké nebezpečí se pro umění skrývá v jejich požadavku, aby každé umění bylo všem srozumitelné. Nezapomínejme, že umění je nejen nejvyšším lidským poznáním, nýbrž také nejtěžším. Ta „těžkost“ vyplývá už z jeho podstaty, a proto je docela přirozené, že není každému dáno, aby je chápal, zvláště když jde o umění nejnovější nebo problematičtější. Na štěstí chápání uměleckého díla není výsadou jen lidí školených nebo majetných; každý z nás je zahríván jeho plamenem, je-li v nás aspoň malinká jiskřička boží. Co na př. i graduovaných lidí nemá žádného vztahu k umění, a co zase často i mezi prostými lidmi je dojemných uměleckých zálib a neobyčejného pochopení! Chtít srozumitelnost umění stůj co stůj — toť úplné nepochopení a popření všeho umění a v tom zase veliké nebezpečí duchovního pohodlí a zakrňování, což jistě žádný rozumný člověk našemu umění nepřeje. Nezamítejme umění nikdy jenom proto, že je nám nepřístupné nebo nedostupné. To nám ovšem nezabrání, abychom si vybrali svobodně obrazy podle srdce svého, neboť — jak Karel Čapek kdesi napsal — není větší pošetilosti a marnosti, než snažiti se někoho přinutit, aby se mu líbilo to, co se mu nelíbí, a naopak.

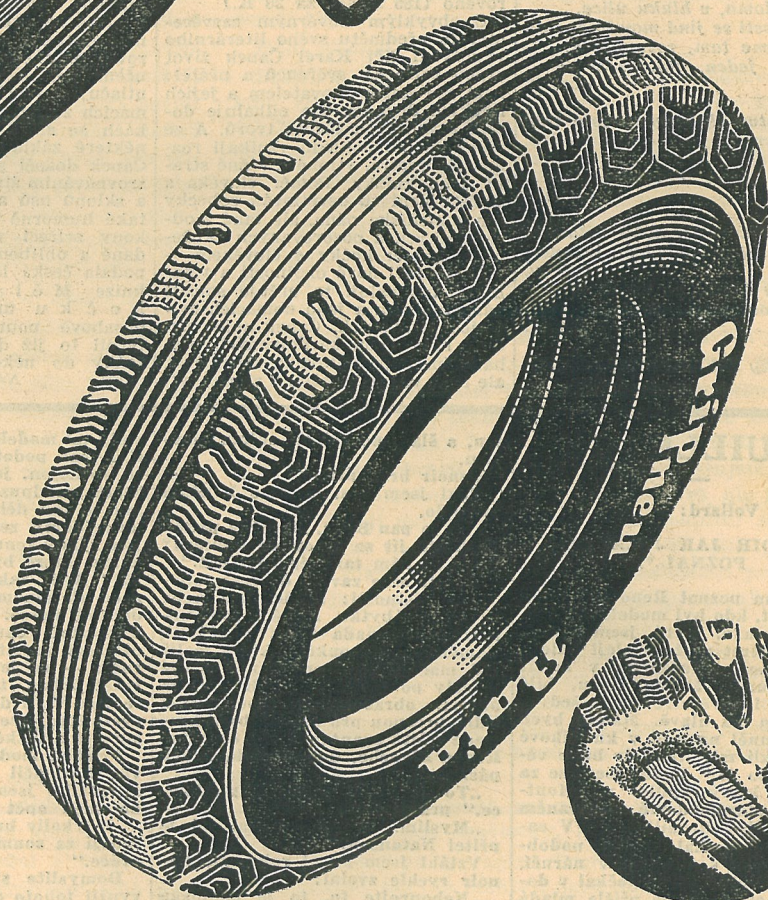
K. Erban.

Ano se řekne

Stát!

Ale zastavte, když je vozovka jako taneční parket. V takových případech dělá GRIPNEU Baťa divy. Její lamely se zachytanou jako klíšťe. A protože má GRIPNEU Baťa lamely správně uspořádané, nejde do smyku.

Takto působí podélné lamely při brzdění.

Gripneu Baťa